

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра загального і слов'янського мовознавства

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь — магістр

на тему: **«ПРЕСУПОЗИЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ БЛОГОСФЕРІ: ПРАГМАТИЧНО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ»**

Виконала студентка 2 року навчання
спеціальності 035.1 ФІЛОЛОГІЯ

Заліпа Марія Іванівна

Керівник Куранова С. І.,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

Рецензент Кучерова О. О.,
кандидат філологічних наук, доцент

Магістерська робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____
« _____ » _____ 20 ____ р.

Київ — 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПРЕСУПОЗИЦІЇ ЯК ОБ’ЄКТ ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	6
1.1. Теорія та завдання лінгвістичної прагматики.....	6
1.2. Пресупозиції як категорія прагматики.....	13
1.3. Проекція пресупозицій.....	19
1.4. Акомодация пресупозицій.....	21
1.5. Маркери пресупозицій.....	23
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕСУПОЗИЦІЙ	38
2. 1. Структурно-семантична характеристика пресупозицій.....	38
2.1.1. Означені описи.....	38
2.1.2. Емотивні фактивні предикати.....	40
2.1.3. Фактивні предикати знання.....	42
2.1.4. Фактивні предикати пам’яті.....	44
2.1.6. Дієслова зміни стану.....	47
2.1.7. Ітеративи.....	49
2.1.8. Підрядні речення часу.....	51
2.1.9. Підрядні означальні речення.....	52
2.1.10. Порівняння.....	53
2.1.11. Контрфактивні підрядні умови.....	54
2.1.12. Запитання.....	55
2.1.13. Числівники.....	55
2.1.14. Дієслова.....	55
2.1.15. Частки.....	57
2.2. Функції пресупозицій.....	59
Висновки до розділу 2.....	69
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	74
ДОДАТОК 1	81

ВСТУП

Пресупозиції привернули увагу дослідників ще минулого століття і залишаються у фокусі уваги багатьох сучасних наукових розвідок у межах антропоцентричної парадигми. Прагмалінгвістичний аналіз фокусується на вивченні природи цього явища та інтенцій мовців, які послуговуються пресупозиціями для досягнення своїх комунікативних цілей. Такий підхід до аналізу пресупозицій в українській блогосфері доповнить наявні лінгвістичні здобутки цього напрямку новим матеріалом, а також пояснить особливості функціонування пресупозицій у цьому типі дискурсу.

Різноманітні аспекти явища пресупозицій стали предметом наукового інтересу українських дослідників: Ф. Бацевича, Т. Гуляк, М. Маслюк, О. Юденка, а також зарубіжних науковців: Н. Арутюнової, Д. Бівера, Н. ван Лесена, Б. Гертса, Г. Зівата, Л. Карттунена, Н. Кравченко, С. Левінсона, О. Падучевої, Х. Фе, Я. Хуана, Ф. Шварца. Їхні праці стали теоретичною базою дослідження, адже комплексно представляють місце пресупозицій у прагматиці та у мовній системі загалом. На аналізі окремих маркерів пресупозицій зосередили свої розвідки Ф. Бацевич, Я. Мудрак, Я. Остапчук, М. Слободян, М. Чадюк. Функції пресупозицій прицільно чи опосередковано вивчають такі українські та зарубіжні дослідники: Л. Безугла, Р. Блакар, Т. ван Дейк, В. Мазія, Г. Мірошніченко, Т. Ніколаєва, Ю. Пирогова. Деякі аспекти щодо ролі соціальних мереж є предметом обговорення у працях Т. ван Левена, Л. Компанцевої.

Актуальність роботи зумовлена тим, що українська блогосфера досі є недостатньо виченою з позицій прагмалінгвістичного підходу, потребують ретельного дослідження й пресупозиції, що використовуються в цьому типі дискурсу. Блогери як творці дискурсу використовують різноманітні мовленнєві засоби для досягнення своїх комунікативних цілей, зокрема й пресупозиції. Особливості використання цих прагматичних одиниць у блогах буде представлено в цьому дослідженні.

Об'єктом роботи є пресупозиції в українській блогосфері.

Предметом дослідження є структурно-семантичні та функційні характеристики пресупозицій, а також прагматичний аналіз цілей їхнього використання.

Мета роботи — з'ясувати функції та мету використання пресупозицій у текстах блогів та дослідити вплив використання пресупозицій на аудиторію.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

1. Виокремити пресупозиції у текстах блогів.
2. Охарактеризувати їхні структурно-семантичні особливості.
3. З'ясувати функції, які пресупозиції виконують у текстах блогів.
4. Пояснити вплив використання пресупозицій на аудиторію.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні пресупозицій як одиниць мікропрагматики, що активно використовуються в дискурсі сучасної української блогосфери, якому притаманна динамічність та активний розвиток. Оскільки блогам властива більша суб'єктивність порівняно з іншими типами публічних дискурсів, дослідити цілі використання пресупозицій окремими мовцями видається важливим у контексті розвитку прагматичної лінгвістики в межах сучасної наукової парадигми.

Для реалізації поставлених завдань було використано такі **методи**:

- 1) метод суцільної вибірки (виокремлення висловлень з пресупозиціями із текстів блогів, які стали фактичним матеріалом дослідження);
- 2) описовий (пояснення структурно-функційних особливостей пресупозицій);
- 3) лексико-семантичний аналіз (з'ясування семантики окремих одиниць);
- 4) прагматичний (виявлення інтенцій та комунікативних цілей учасників спілкування);
- 5) кількісні підрахунки (систематизація та класифікація зібраного матеріалу).

Матеріалом дослідження є 197 одиниць із блогів 25 публічних особистостей у соціальній мережі «Фейсбук» з аудиторією не менше, ніж 10 тисяч підписників.

Практичне значення роботи полягає в тому, що виокремлені одиниці можуть слугувати джерелом для упорядкування й класифікації маркерів та функцій пресупозицій у наступних наукових розвідках. Результати дослідження можна використовувати подальших комплексних міждисциплінарних дослідженнях способів формування громадської думки а також для викладання курсів, пов'язаних з прагмалінгвістикою.

Структура роботи. У роботі є вступ, два розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел (25 позицій), список використаної літератури (50 позицій) та додаток з візуалізацією частотності використання маркерів пресупозицій.

У **вступі** пояснено актуальність обраної теми, визначено об'єкт та предмет дослідження, сформульовано мету та завдання, перераховано використані методи, пояснено наукову новизну та практичне значення результатів роботи.

У **першому розділі** з'ясовано місце лінгвістичної прагматики в колі наукових дисциплін, місце пресупозицій у прагматиці, розглянуто їхні основні риси та подано класифікацію маркерів пресупозицій.

У **другому розділі** описано структурно-семантичні особливості пресупозицій, пояснено їхні функції та вплив використання пресупозицій у блогах на аудиторію.

У **висновках** узагальнено результати наукового дослідження.

РОЗДІЛ 1. ПРЕСУПОЗИЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1. Теорія та завдання лінгвістичної прагматики

Для кожної науки, яка постійно розвивається, характерним є пошук відмінних від традиційного підходів. Мовознавство не є винятком. До традиційного опису мовної системи як явища поза контекстуальними чинниками з ідеальним абстрактним суб'єктом додався погляд, за якого лінгвісти почали враховувати змінні чинники, а саме мову в процесі безпосереднього використання конкретним мовцем. Якщо структурний підхід передбачає розгляд мовних явищ максимально абстраговано та узагальнено і, до того ж, у межах системи, то для прагмалінгвістики, яка розвинулася пізніше, багато відповідей на поставлені дослідницькі запитання знайшлося через аналіз екстралінгвальних чинників — саме життя допомагає зрозуміти деякі явища мови та мовлення [3, 5]. Я. Хуан також згадує тезу про недостатню детермінованість лінгвістики, адже деякі лінгвістичні явища можуть оброблятися лише завдяки екстралінгвістичним показникам, а саме — контексту, знанням про реальний світ, умовиводам [44, 8–9]. Р. Конрад також підкреслює, що на функціонування мовної системи суттєво впливає людська поведінка, з якою воно невідривно пов'язане, адже процес передачі інформації завжди супроводжується когнітивними процесами. Міжособистісна комунікація — це не просто передача готових одиниць та мовних структур із готовим семантичним змістом [17, 351]. Власне, саме лінгвістична прагматика привернула інтерес до суб'єкта мовлення, що «використовує мову для досягнення різних комунікативних цілей у мовленні, в мовленнєвій діяльності, в дискурсі» [6, 7]. І. Сусов зазначає, що прагматика взяла за основу навіть не принцип Антропоцентризму, а принцип Егоцентризму [34, 25].

Прагмалінгвістика поступово розвивалася із прагматизму — філософської течії, яка була поширена в США до середини ХХ ст. Термін «прагматика» як

учення про відношення знаків до їх інтерпретаторів, які користуються знаковими системами, ввів в наукове середовище Ч. Морріс. Досі точаться дискусії про те, чи прагматику слід вивчати в межах семантики, чи як окрему дисципліну. Р. Карнап запропонував бачення прагматики як частини ієрархічної системи — до семіотики належить синтаксис, семантика та прагматика, і кожен з попередніх рівнів частково формує наступний. Синтаксис учений вважав найбільш абстрактним, а прагматику — найменш [44, 2]. Наразі прагмалінгвістика — окрема наукова дисципліна, однак учені не заперечують її тісного зв'язку із семантикою. Зокрема дослідниця Л. Безугла наголошує, що наукові парадигми взаємно доповнюють одна одну, маючи на увазі структурний та антропоцентричний підхід, панівний тепер. Вона підкреслює, що неможливо отримати задовільні результати в прагматичному аналізі мовлення без взаємодії із структурним підходом [6, 8]. Ю. Деген та М. Таненхаус у своєму дослідженні сприйняття прагматичної інформації також стверджують, що, як і більшість, лінгвістів, не можуть провести чітку лінію розмежування між семантикою та прагматикою [42, 23]. Ф. Кіфер стверджує, що семантико-синтаксичний опис передує прагматичному [15, 334]. У межах наукової парадигми це справді так, адже прагматичний підхід розвинувся пізніше. Однак, як стверджує Ф. Бацевич, помилково вважати, що «в реальному процесі розуміння висловлення першими в дію вступають семантичні правила і лише згодом — прагматичні», адже насправді вони діють одночасно [5, 31]. Ю. Деген та М. Таненхаус підтримують цю думку, адже їхні дослідження показують, що загалом жодному із типів інформації перевага не надається: обробка інформації радше залежить від того, наскільки вона корисна в поточному контексті і наскільки такий тип інформації уже сприймався як корисний у досвіді адресата [42, 23]. Учені не погоджуються із позицією С. Левінсона, який стверджує, що у висловленнях з певними типами виразів, які асоціюються з імплікатурами, перевага в першості сприйняття надається прагматичному типу інформації, який обчислюється ще до врахування інших факторів. Ю. Деген та М. Таненхаус переконані, що швидкість та ймовірність

обчислення імплікатури — це функція контекстуальної підтримки, яку вона отримує [42, 24]. І. Сусов говорить про те, що прагматика продовжила дослідження значення, однак з точки зору акціональності, і стала своєрідною суперницею семантики. Дослідник вказує, що є три підходи до розуміння прагматики в системі мови, і кожен із них частково виправданий. Згідно з першим підходом, прагматика — це частина семантики, а згідно з другим, навпаки, — прагматика поглинула семантику. Третій підхід пропонує розглядати їх як окремі, хоч і тісно пов'язані дисципліни. Власне цього підходу і дотримується дослідник, який розглядає самостійний статус прагматики щодо семантики [34, 24]. А. Загнітко, слідом за О. Падучевою, також зараховує прагматику до окремих лінгвістичних дисциплін, але вказує, що це також і галузь семіотики. Автор «Сучасного лінгвістичного словника» подає два визначення прагмалінгвістики, в одному з яких дисципліна виступає як галузь лінгвістики, а в іншому як розділ комунікативної лінгвістики [12, 584]. Я. Хуан стверджує, що статус прагматики по-різному трактують англо-американська школа та континентальна європейська. Англо-американська школа розглядає прагматику як один з основних компонентів теорії мови, на рівні із фонетикою, фонологією, морфологією, синтаксисом, семантикою та вивчає значення у процесі використання мови. Континентальна європейська школа розглядає прагматику більш широко: як частину теорії лінгвістичної комунікації та зосереджується на тому, як впливати на людей за допомогою вербальних повідомлень. Такого підходу дотримується українська дослідниця О. Селіванова, адже вона зараховує лінгвопрагматику до галузі комунікативної лінгвістики. Згідно з її трактуванням, прагмалінгвістика «досліджує використання й функціонування мовних знаків у процесі комунікації у взаємозв'язку з інтерактивністю його суб'єктів (мовця й адресата), їхніми особливостями й самою ситуацією спілкування» [32, 610]. Я. Хуан зазначає, що хоч підхід континентальної європейської школи ближчий до оригінального визначення прагматики Ч. Морісса, він дотримується поглядів англо-американської школи [44, 7]. Ф. Бацевич з покликанням на інших дослідників

(О. Падучеву, Ю. Степанова, Н. Арутюнову, І. Сусова, І. Шевченко) формулює основні положення, які розмежують семантичні та прагматичні явища:

1. Прагматична інтерпретація речення залежить від когнітивних, психічних, психологічних, емотивних, експресивних та інших станів і можливостей реципієнтів і відрізняється від семантичної репрезентації.
2. Семантичні явища мають правила, тому їх можна зараховувати до граматики, тоді як прагматичні підлягають лише обмежувальним принципам риторичного характеру.
3. Семантичні правила унормовані, тоді як прагматичні принципи здебільшого неконвенційні.
4. Семантичні пояснення формальні, прагматичні — функційні. Дія прагматичних чинників слабша, оскільки вона лише можлива, тоді як дія семантичних обов'язкова. Однак прагматичні чинники, на відміну від граматичних пояснень, дають функційні тлумачення вживання мовного коду.
5. Мовні явища граматично детерміновані, тоді як прагматичні можуть не діяти в певних контекстах.
6. Зв'язок між семантичним представленням висловлення та його прагматичною інтерпретацією може бути прямим і непрямим.
7. Семантичні компоненти висловлення мають стверджувальний характер, прагматичні — виражальний, комунікативний, міжособистісний [5, 29–30].

Також Ф. Бацевич зазначає, що «до лінгвістичної прагматики зараховують певну сферу семантики, яка вивчає мовні елементи, зорієнтовані на мовленнєву взаємодію, тобто елементи, в семантиці яких відсилання до мовця відіграє ключову роль» [5, 29]. Отже, більшість дослідників погоджуються з тим, що прагмалінгвістика — окрема наукова дисципліна, яка тісно пов'язана із семантикою.

Дослідниця Л. Безугла говорить про три основні етапи розвитку прагмалінгвістики:

1. Комунікативний (70-80-ті рр. ХХ ст.) — зосередження на мовленнєвих діях одного комуніканта.
2. Когнітивний (80-90-ті рр. ХХ ст.) — звернення до ментальних станів комуніканта, щоб з'ясувати зв'язок «мова — мислення — мовлення», з одного боку, а з іншого залучити міждисциплінарні зв'язки. Когнітивна прагмалінгвістика вивчає мовленнєві акти як комунікативний процес, що бере початок у ментальній сфері мовця, та наголошує на інтенціональних аспектах, які й визначають акціональні [7, 97].
3. Дискурсивний (ХХІ ст.) — когнітивна й мовленнєва взаємодія комунікантів і їхніх груп у дискурсах різних видів [6, 7–8].

Прагмалінгвістика охоплює широке коло питань. Ф. Бацевич формулює предмет прагмалінгвістики так: суб'єктивний чинник у мові, який, крім осіб адресанта, адресата і зв'язків між ними, охоплює й інші фактори, пов'язані з виявом суб'єктивності в мові: конотативні складники лексичних і граматичних засобів, що сформувались під впливом особистісних чинників спілкування; реєстри, тональність і атмосфера спілкування; умови успішності дискурсів, мовленнєвих жанрів і мовленнєвих актів, точки зору учасників спілкування тощо [5, 12]. Л. Безугла вказує, що у мовленнєвій діяльності комуніканта прагмалінгвістика насамперед зосереджується на вивченні інтенцій мовця та їх відображенні у висловленнях, мовленнєвих актах та їх вербалізації у дискурсах певних видів окремих мов, імпліцитних смислах висловлень, що є проявом взаємодії інтенціонального та інтеракціонального аспектів дискурсу, та стратегіях і тактиках комунікантів у дискурсі та їх реалізації за допомогою різнорівневих вербальних та невербальних засобів [6, 8]. Щодо мовленнєвих дій іншого учасника комунікації — адресата — то І. Сусов вказує, що він інтерпретує висловлення, щоб зрозуміти і буквальний сенс, і небуквальний, застосовуючи принципи спілкування [34, 39]. Власне, Ю. Деген та

М. Таненхаус обмежують прагматичну обробку інформації до сприйняття лише закладених небуквальних значень спікера [42, 23]. Те саме робить і Я. Хуан, коли розмежовує значення речення та значення висловлення. Значення речення незалежні від його реалізації в конкретній формі, тоді як значення висловлення — це те, що мовець намагається передати, коли висловлюється [44, 13–14]. Р. Конрад конкретизує, що прагматичне значення висловлення, його комунікативний сенс — це те, що мається на увазі [17, 351]. Н. Арутюнова та О. Падучева вказують, що «звернення до автора висловлення знаменувало перехід від аналізу стабільного значення слова до розгляду змінного змісту висловлення [3, 8]. Отже, прагмалінгвістика досліджує багато аспектів мовлення, зосереджуючись на суб'єкті — конкретному мовцеві в певному дискурсі, ситуації комунікації.

Одним із найважливіших компонентів прагматичного аналізу висловлень дослідники вважають контекст. Н. Арутюнова та О. Падучева одним із головних завдань прагматики вважають формулювання правил взаємодії контексту та мовленнєвих актів [3, 7]. Ф. Кіфер також наполягає на тому, що розгляд мовних фактів і їх залежності від контексту, контекстної зумовленості — основне завдання прагматики [15, 333]. Ю. Деген та М. Таненхаус також вважають, що одне із завдань прагматики — виявлення того, як контекст впливає на значення висловлення [42, 21]. Я. Хуан говорить про два типи поглядів на контекст: статичний та динамічний. Статичний контекст містить у собі фізичний, лінгвістичний та контекст загальних знань. Фізичний контекст — це, власне, фізичні параметри, тобто час, простір. Лінгвістичний контекст — це висловлення того самого дискурсу, що оточують аналізоване висловлення. Контекст загальних знань — це спільний ґрунт учасників комунікації. Він може бути суспільним і стосуватися усієї конкретної спільноти, або персональним і стосуватися лише спільних знань учасників комунікації одне про одного. Динамічний погляд на контекст передбачає, що контекст утворюється під час динамічного процесу творення висловлень і їх сприйняття. Контекст — наслідок динамічного використання мови. Використання мови водночас

залежить від контексту і творить контекст [44, 16–17]. Отже, параметр контексту для прагмалінгвістики має визначальне значення.

Як уже було зазначено вище, прагмалінгвістика охоплює широке коло питань. Я. Хуан вказує, що традиційно англо-американська школа в межах прагматики вивчає імплікатури, пресупозиції, теорію мовленнєвих актів, дейксис та референцію. У своєму підручнику він також охоплює і інші питання, зокрема, взаємодію прагматики з іншими базовими лінгвістичними дисциплінами, а також взаємодію прагматики та когнітивістики, прагматики та семантики й прагматики та синтаксису [44, 21]. Те, що традиційно вивчає англо-американська школа в межах прагматики, Ф. Бацевич об'єднує у категорію мікропрагматики. Мікропрагматика «досліджує проблеми, пов'язані з прагматикою лексичних і граматичних одиниць та категорій у Мові, Мовленні та Спілкуванні (Комунікації); імплікаціями та імплікатурами спілкування; пресупозиціями в прагматичному аспекті; прагматичними аспектами референції, дейксису і анафори; прагматичними аспектами теорії мовленнєвих актів» [5, 39–40]. Також він виокремлює макропрагматику та мегапрагматику. Макропрагматика, або прагматика категорій мовного коду в спілкуванні центральна в дослідженні суб'єктивного чинника в Мові, Мовленні та Комунікації. Макропрагматика охоплює багато питань, зокрема прагматичні аспекти інтенціональності, стратегій і тактик спілкування; комунікативну компетенцію учасників спілкування; точку зору як когнітивно-прагматичну категорію спілкування; емпатію, фокус емпатії та його типи; модальність як семантико-прагматичну категорію; принципи і максими спілкування, розроблені зокрема Г. Грайсом та іншими дослідниками, як прагматичні категорії; прагматику ввічливості та її складники, яку досліджував Дж. Ліч та інші; прагматичні аспекти невербальних засобів у спілкуванні та прагматику мовчання; прагматику контекстних складових спілкування: реєстр як категорію міжособистісного спілкування; атмосферу спілкування; тональність як складову міжособистісного спілкування; загальні умови успішності спілкування [5, 40]. Мегапрагматика містить у собі всі складники мікро- та

макропрагматики і аналізує категорії, ширші за дискурси (тексти), зокрема «соціальну та міжкультурну комунікації, різноманітні характеристики процесів комунікації, пов'язані з природністю, щирістю та деякими іншими категоріями, у яких виявляється внутрішній світ учасників комунікації» [5, 40]. О. Селіванова також говорить про три напрями лінгвопрагматики. Перший перегукується із мікропрагматикою, до другого вона зараховує дослідження інтерактивності комунікантів у процесах мовного спілкування на основі теорії мовленнєвих актів. Він «спрямований на емпіричні дослідження конкретних комунікативних ситуацій, установлення їхньої типології, аналіз комунікативної взаємодії, способів оптимізації інтерактивності, аргументації, залежності мовлення від статусних і позиційних ролей комунікантів», що загалом пов'язано із колом питань, охоплених макропрагматикою [32, 611]. Третій напрям користується теоретичними засадами когнітивної прагматики та моделює структури знань, які забезпечують стратегічне планування, перебіг і контроль комунікації, дію механізмів комунікативної компетенції, регуляцію процесів інтерактивності тощо [32, 611]. Власне, це відповідає визначенню мегапрагматики, яка, окрім того, що вміщує складники попередніх рівнів, охоплює аспекти комунікації, пов'язані з внутрішнім світом учасників. Отже, прагмалінгвістика як галузь мовознавства охоплює всі можливі вияви суб'єктивного чинника в мові, мовленні та комунікації.

1.2. Пресупозиції як категорія прагматики

Термін «пресупозиція» у лінгвістиці запозичений із логіки, де позначає семантичну умову істинності речення. Однак істина в логіці та істина в прагматиці — різні явища, оскільки логічна істина стосується реального стану справ, тоді як у випадку прагматичної істини йдеться про певну кількість інформації, важливої для конкретної комунікативної ситуації [3, 31]. У мовознавстві є кілька підходів до вивчення пресупозицій. Дослідники зосереджують свою увагу на семантичних та прагматичних складових

пресупозицій, говорять про широке та вузьке розуміння пресупозицій, питання проєкції та акомодатії, маркери та функції пресупозицій.

У широкому розумінні поняття пресупозиції можна вважати синонімом спільного фонду знань. Однак дослідниця Т. Гуляк, яка зараховує пресупозиції до категорій макропрагматики, проводить розмежування: прагматична пресупозиція — це «уявлення про те, чи є інформація про контекст необхідною частиною когнітивного фонду двох комунікантів для адекватної інтерпретації висловлювання», тоді як загальний когнітивний фонд — це певна інформація у свідомості комунікантів [10, 66]. Крім цього, до визначення прагматичної пресупозиції дослідниця додає, що це «один із способів передачі інтенцій мовця та компонент успішного мовлення, який допомагає адресату розпізнати та зрозуміти ці інтенції» [10, 66]. М. Маслюк, розмежовуючи категорії імпліцитності, зближує поняття пресупозиції у широкому розумінні з фоновими знаннями, спільними для мовця та адресата [21, 206]. Проблема розмежування пресупозицій у широкому та вузькому розумінні в тому, що деякі дослідники (Т. Гуляк, О. Юденко) ототожнюють пресупозицію в широкому розумінні (як спільний фонд знань учасників спілкування) із поняттям прагматичної пресупозиції. Щодо цього важливу ремарку робить Х. Фе. Науковець також розглядає пресупозиції в широкому розумінні, однак наголошує, що знання мови, світу, контексту й особливостей комунікативної ситуації — це основа пресупозицій загалом, тоді як конкретна актуалізація частини цих знань під час мовленнєвої діяльності — це пресупозиція висловлення [36, 403]. Дослідник переконаний, що пресупозиції мають вирішальну роль у формуванні семантики висловлення: вони є базою для експліцитного компонента і водночас разом з експліцитним компонентом висловлення стають основою імпліцитного семантичного компонента [36, 403]. Ф. Бацевич згадує макропресупозиції, пресупозиції в межах однієї лінгвокультури та пресупозиції в міжкультурній комунікації в контексті пресупозицій у широкому значенні [5, 102–103]. Такий підхід перегукується із розумінням пресупозицій як загального фонду знань учасників комунікації. Отже, пресупозиції у широкому розумінні — це фонові

знання учасників комунікації, які допомагають формулювати висловлення так, щоб досягнути порозуміння.

Із визначенням пресупозиції у вузькому розумінні є певні проблеми. Зазвичай дослідники розмежовують семантичні та прагматичні пресупозиції, однак переважно тлумачення неоднотайні. Це пов'язано із складною природою пресупозицій як категорії прагматики. Як було зазначено, прагматика має тісні ієрархічні зв'язки із семантикою, тому для лінгвістів часто важко провести конкретну межу у своїх дослідженнях, чітко зарахувавши певні явища або до сфери семантики, або до сфери прагматики. Наприклад, А. Загнітко у «Сучасному лінгвістичному словнику» у тлумаченні пресупозиції у вузькому розумінні вказує, що семантичні пресупозиції незалежні від контексту, адже ґрунтуються на відношеннях між істиннісними значеннями [12, 591]. Однак, як вказують Н. Арутюнова та О. Падучева, істинним чи неправдивим може бути лише висловлення, оскільки речення поза мовленнєвим актом не має істиннісного значення [3, 31]. Аналіз висловлень належить до сфери прагматики. Інша проблема із визначенням семантичної пресупозиції в тому, що однією із визначальних рис пресупозицій загалом, як вказує Я. Хуан, є їхня ймовірність анулювання в кількох випадках, якщо вони не відповідають:

- 1) фоновим припущенням та знанням про реальний світ;
 - 2) імплікатурам спілкуванням;
 - 3) окремим контекстам дискурсу, зокрема попереднє чи наступне речення може заперечити пресупозицію;
 - 4) можуть бути скасовані через поступове уточнення;
 - 5) підрядна частина речення скасовує пресупозицію головної частини речення;
 - 6) у реченнях з підрядним умови;
 - 7) з дієсловами говоріння, особистого ставлення та з дієсловами, що відсилають до альтернативного світу (world-creating verbs) [44, 91–95].
- С. Левінсон також додає, що пресупозиція може бути скасована, коли

загальновідомо, що вона неправдива, а мовця можна запідозрити в брехні [48, 190]. Д. Бівер та Б. Гертс також стверджують, що семантична пресупозиція залежить від контексту, як приклад вони наводять дійктичні елементи в реченні [40, 3]. Ф. Шварц у своїй праці концентрується на емпіричних дослідженнях пресупозицій і висловлює сумнів, що вони здатні виникати в абстрактній експериментальній обстановці, де речення представлені ізольовано, а мовець невідомий. Він стверджує, що, враховуючи прямий зв'язок між пресупозиціями та контекстом дискурсу, це неможливо [50, 93]. С. Левінсон зауважує, що, попри те, що лінгвістична структура речення є базою для пресупозицій, вони не можуть вважатися семантичними у вузькому розумінні, тому що пресупозиції надто чутливі до контекстуальних чинників. Також він додає, що з визначенням семантичної пресупозиції так багато проблем, що лінгвістиці краще обійтися без нього взагалі [48, 173]. Багато дослідників приймають позицію Р. Столнкера, який пропонує прагматичний підхід до пресупозицій і зазначає, що висловлення, пресупозиція якого не справджується, насправді не є семантично аномальним — його можна назвати недоречним або невдалим у дискурсі, але воно не втрачає істиннісну цінність [40, 14; Левінсон, 205; Хуан, 99]. Л. Карттунен зауважує, що неправдивість імплікатури може бути проігнорована в звичайній ситуації спілкування, тоді як неправдивість пресупозиції з точки зору прагматики спричиняє невдачу комунікативної мети [45Д, 725]. Д. Бівер зазначає два типи комунікативних невдач, пов'язаних із тим, що пресупозиція не справджується:

1) мовець висловлює інформацію зі спільних знань як пресупозицію, тому що не припускає, що вона відома;

2) мовець пресупонує інформацію, яка не є спільними знаннями [40, 14].

Інша проблема із семантичним підходом до аналізу пресупозицій, на думку С. Левінсона, в тому, що це передбачає пошук інваріантних стабільних значень, пов'язаних з певними виразами, тоді як пресупозиції не інваріантні і не стабільні, тому й не можуть підпорядковуватися семантиці [48, 204]. Це твердження дослідника заперечує позиції Н. Арутюнової, О. Падучевої та

Ф. Бацевича, які говорять про те, що пресупозиції є конвенційними елементами лексичного значення слів та конструкцій певної мови, граматичних форм і категорій [3, 32; 5, 106]. Н. Арутюнова та О. Падучева зазначають, що пресупозиція, наявна в одного слова в певній мові, може бути відсутня в еквівалента цього слова в іншій мові [3, 32]. Однак, як зазначає С. Левінсон, маркери пресупозицій можуть бути не ідентичні в певних мовах, але вони паралельні, тобто йдеться про аналогічні класи слів або конструкцій [48, 215]. Отже, визначення семантичної пресупозиції як компоненту смислу висловлення, що має бути істинним для того, щоб інформація не сприймалась як семантично аномальна, яке дають О. Юденко, Ф. Бацевич та інші дослідники, не відповідає суті явища, адже не враховує багатьох важливих характеристик пресупозицій [5, 107; 39, 321].

М. Маслюк дає визначення пресупозиції, яке, окрім семантичної нормативності, яка, якщо брати до уваги ідеї Р. Столнкера, необов'язкова характеристика пресупозиції, акцентує увагу і на доречності — «імпліцитний контекстуальний компонент змісту конкретного висловлення, істинність якого забезпечує [...] доречність у межах відповідного комунікативно-ситуативного контексту» [21, 206]. Прагматичний підхід до явища пресупозиції передбачає врахування суб'єкта мовлення, його інтенцій. Я. Хуан зауважує, що пресупозиція міститься в інтенціях спікера або у висловленні, а не в реченні чи твердженні сама по собі [44, 85]. Ф. Бацевич додає, що «прагматичні пресупозиції уможливають орієнтацію в суб'єктивних чинниках спілкування, даючи змогу адекватно розбиратися в реєстрових і тональних характеристиках комунікативного акту, а також в атмосфері спілкування загалом» [5, 107].

Основною характерною рисою пресупозицій є те, що вони залишаються під дією заперечення. Однак ця характеристика, як зазначають Н. Арутюнова та О. Падучева, не єдина та не визначальна, оскільки речення, особливо досить довге, може й не мати природного заперечення, але це не означає, що в нього нема пресупозицій, зокрема саме такими є всі речення зі сполучниками [3, 35]. Питання проєкції пресупозицій у складних реченнях одне з основних

теоретичних завдань дослідників, яке передбачає з'ясування того, які пресупозиції справджуються для цілого речення, а які лише для частини. Ф. Шварц також однією з типових рис пресупозицій називає те, що зазвичай вони сприймаються як належне учасниками дискурсу, адже представляють не нову інформацію, а актуалізують якусь частину спільних знань [50, 84–85]. Н. Кравченко називає цю рису пресупозицій однією з тих, яка вирізняє її з-поміж інших типів імпліцитної інформації: «пресупозиція, на відміну від імплікації та імплікатури, не є новою інформацією, предметом обговорення у тексті, приписуванням характеристик суб'єкту, об'єкту, ситуації» [18, 30]. Це впливає на те, що інформація подана у вигляді пресупозицій сприймається як правдива за замовчуванням. Ф. Шварц, покликаючись на експеримент, стверджує, що учасники витрачали більше часу на те, щоб усвідомити та ствердити неправдивість пресупозиції, тоді як у випадку, коли неправдива інформація виражена як асерція, часу потрібно було менше [50, 96]. Однак, як стверджує дослідник, насправді є досить багато випадків, коли представляти нову інформацію за допомогою пресупозицій природно, наприклад, коли ця інформація не дуже важлива для теми комунікації в дискурсі [50, 85]. Т. ван Дейк також стверджує, що пресупозиції можуть використовувати для того, щоб опосередковано, косо викласти те, про що не було відомо чи сказано раніше — добре відома стратегія робити заяви без явного ствердження, щоб їх можна було заперечити [43, 597]. Загалом випадки, коли пресупозиція використана для того, щоб подати інформацію, ще невідому в дискурсі, пов'язані із різними реакціями адресатів. Наприклад, може виникнути акомодация — процес, у якому адресати приймають пресупоновану інформацію до уваги й прилаштовують її до спільного фонду знань, щоб мати змогу правильно інтерпретувати сказане мовцем [50, 97]. Однак пресупозиції також можуть бути проігноровані взагалі або відкинуті, якщо зрозуміло, що локальний та загальний контекст їх не підтримує [50, 97].

Отже, у широкому розумінні пресупозиції перегукуються із поняттям загального фонду знань, із актуалізацією конкретного його складника. У

вузькому розумінні — це імпліцитний компонент смислу висловлення, який має бути істинним, щоб речення було доречним у контексті комунікативної ситуації. Пресупозиції залишаються істинними під дією заперечення. Вони можуть бути анульовані, якщо не відповідають певним параметрам контексту, є причини не довіряти мовцю, можуть бути скасовані конверсаційними імплікатурами тощо. У структурі складного висловлення пресупозиції можуть бути або частиною цілого висловлення, або лишатися пресупозицією окремої частини (проекція пресупозицій). Акомодация пресупозицій пов'язана із випадками, коли пресупозиції висловлюють не відому учасникам дискурсу інформацію, а нову, яка потребує засвоєння. Оскільки пресупозиції належать до лінгвістичної структури речення, але залежать від багатьох прагматичних чинників, то підхід до вивчення цього явища має бути комплексним, враховуючи здобутки і семантики, і прагматики.

1.3. Проекція пресупозицій

С. Левінсон у своїй праці «Прагматика» зауважує, що складно сформулювати теорію, яка повністю аргументує проблему проекції пресупозицій [48, 191]. Дослідник говорить про кілька випадків, коли пресупозиція зберігається для всього речення, зокрема в реченнях із запереченнями та в реченнях з модальними операторами (*it's possible, there's a chance that, ought, should* тощо) [48, 192]. Дослідник наводить міркування Л. Карттунена, які передбачають, що певні маркери пресупозицій є:

- 1) «дірками» (holes) — пресупозиція спрацьовує для всього речення;
- 2) «затичками» (plugs) — скасовують пресупозицію;
- 3) «фільтрами» (filters) — пропускають лише деякі пресупозиції, інші блокують [48, 193–196].

До дірок Л. Карттунен зараховує модальні оператори, заперечення та фактивні дієслова. Однак С. Левінсон зазначає, що у стверджувальних реченнях інформація, виражена за допомогою цих маркерів, насправді не

пресупонується, а просто висновується. Фактично, пресупозиції зберігаються лише в заперечних реченнях із такими маркерами [48, 193]. На думку Л. Карттунена, дієслова пропозиційного ставлення (*want, believe, imagine, dream*) і дієслова говоріння (*say, tell, mumble, retort*) є затичками, які блокують пресупозицію частини речення від того, щоб стати пресупозицією цілого речення. С. Левінсон зазначає кілька прикладів, які показують, що за певних контекстуальних умов та обставин затички не працюють, тому їхня природа та функції сумнівні [48, 196]. Фільтрами Л. Карттунен вважає окремі типи речень із сполучниками *і, чи, якщо... тоді* і подібними, тому що в певних випадках вони дозволяють пресупозиції стати пресупозицією цілого речення, в інших — ні. Власне, і С. Левінсон і сам Л. Карттунен зауважують, що в таких випадках потрібно враховувати контекстуальні чинники (і локальний контекст речення, і загальний) [48, 197–198]. Я. Хуан зазначає, що підхід Л. Карттунена не враховує властивість пресупозицій бути переглянутими та скасованими [44, 103]. Загалом, підхід Л. Карттунена переважно зосереджується на семантичній природі пресупозицій, на лінгвістичній структурі речення, тоді як для комплексного розуміння проблеми проєкції потрібно враховувати і прагматичні фактори, які творять пресупозиції висловлень.

Я. Хуан показує інакший підхід до вирішення проблеми проєкції пресупозицій, який належать Дж. Газдару. На його думку, маркери показують лише ймовірну пресупозицію, яка може стати справжньою пресупозицією, лише якщо не буде скасована лінгвістичними та екстралінгвальними факторами [44, 104]. Процедура з'ясування пресупозиції покрокова:

- 1) спочатку враховуються доречні фонові припущення, знання про реальний світ;
- 2) далі — контекстуальна інформація (локальний та глобальний контекст);
- 3) потім семантичні слідування, адже пресупозиція може експліцитно заперечуватися в іншій частині речення;

4) наступними враховуються конверсаційні імплікатури, наприклад, якщо імплікатура, невідповідна до потенційної пресупозиції, додана до контексту перш, ніж висловлена потенційна пресупозиція, то ймовірна пресупозиція не спрацьовує;

5) фінальним кроком є врахування пресупозицій.

Важливим є те, що жодна наступна ймовірна пропозиція не може бути розглянута, якщо вона вступає в суперечність з якимось із попередніх факторів, обов'язкових для врахування [44, 106]. Д. Бівер та Б. Гертс до підходу Дж. Газдара додають ремарку Р. ван дер Сандта, який на початку процедури пропонує враховувати пресупозиції і формулює це так: проєктуй лише ті пресупозиції, які можуть бути поєднані з початком речення, залишаючи висловлення загалом у відповідності до максим спілкування Грайса [40, 18]. Отже, підхід Дж. Газдара до проблеми проєкції пресупозиції виглядає більш цілісним, адже враховує прагматичну природу пресупозицій: маркери не пресупонують самі по собі, пресупозиція міститься в інтенціях мовця і здобуває вираження лише в конкретному висловленні. В абстрактному реченні, вирваному з контексту, виокремити пресупозицію складно.

1.4. Акомодация пресупозицій

Як було зазначено вище, не завжди пресупозиції висловлюють уже відому для адресатів інформацію або є частиною спільних знань. Інколи за допомогою пресупозицій повідомляється нова інформація, ще не відома для адресата. Як показують дослідження, в такому разі він або приймає цю інформацію як належне, або ігнорує її, якщо вона не важлива для теми розмови. Д. Бівер та Б. Гертс зазначають, що згідно з поглядами І. Гейм, контекст оновлюється в процесі декодування частин речення, що власне перегукується з динамічними поглядами на контекст [40, 27]. Відповідно, адресат може пристосовуватися до мовця й розширювати відомий контекст дискурсу, щоб зрозуміти пресупозицію і висловлення загалом, однак таке пристосування не

повинне бути контрверсійним щодо цілого речення, має бути у відповідності з пропозиціями, які вже є в дискурсі [44, 109]. Загалом мовець приймає нову інформацію, подану як пресупозицію, і відповідно оновлює свій контекст [40, 31–32]. Д. Бівер та Б. Гертс також зазначають, що нова інформація, яка подається як пресупозиція, не повинна бути предметом суперечки або бути надто помітною, оскільки її потрібно додати до спільного фонду знань учасників комунікації. Тобто, вона може бути невідомою, але вона має бути якось пов'язана з уже відомою інформацією [40, 40]. Н. ван Лесен також наголошує на важливості врахування прагматичного аспекту, адже те, що адресат акомодує пов'язано не лише із задоволенням умов пресупозиції, а й загалом з його переконаннями та вподобаннями, тобто велику роль відіграє суб'єктивний чинник [47, 3–4]. Д. Бівер та Г. Зіват також зауважують важливий момент: пресупозиція — це слабке відображення цілого набору припущень мовця, тому коли адресат ідентифікує пресупозицію, він намагається розгадати, яке конкретно припущення мовця лежить за нею. Адресат акомодує свої найдоречніші припущення щодо цього [41, 5]. І. Гейм вказує, що зазвичай акомодация покладається на загальний контекст речення, а не на конкретну частину з пресупозицією, хоча є й деякі винятки, наприклад, коли є загроза виникнення протиріччя [44, 111]. Цю думку підтримує і Ф. Шварц, який зауважує, що вона загальноприйнятна в теоретичній літературі на тему [50, 105]. Деякі експерименти, перераховані в дослідженні Ф. Шварца, показують, що акомодация загалом — досить складний для адресата процес, і коли можливо, її уникають, відповідно, висловлені пресупозиції просто залишаються проігноровані [50, 99–100]. Важливим фактом також є те, що пресупозиції починають оброблятися, як тільки з'являється маркер, і якщо пресупозиція не має підтримки в локальному контексті, то це стає передумовою для акомодации, хоч і не в усіх випадках [50, 102]. Отже, акомодация — це процес пристосування адресата до нових знань, висловлених у формі пресупозиції, щоб забезпечити успішність висловлення. Пристосування нової інформації відбувається лише за умови, що вона не вступає у суперечність з

уже наявною, а також за умови, що вона важлива, оскільки неважливі для розуміння пресупозиції просто ігноруються. Для акомодатії пресупозицій віддають перевагу глобальному контексту цілого речення.

1.5. Маркери пресупозицій

Дослідження пресупозицій свідчать, що їх поява зумовлена певними мовними явищами. Науковці назвали їх маркерами пресупозицій (presupposition triggers). Один із найповніших переліків маркерів подає С. Левінсон. Він охоплює 13 груп мовних явищ, як морфологічних, так і синтаксичних [48, 181–184]. Деякі мовні явища з цього списку пізніше піддавалися перегляду. Також важливо розуміти, що в різних мовах списки можуть частково відрізнятися з огляду на відмінності в системах. Основним недоліком переліку маркерів пресупозицій С. Левінсона є те, що науковець не групує маркери, а подає їх як єдиний список, тобто він не вказує, який критерій для формування назв списку визначальний. Наприклад, у списку маркерів пресупозицій є порівняння та протиставлення. Науковець вказує, що вони зазвичай виражені наголосом, частками або порівняльними конструкціями й наводить приклади в англійській мові. В українській мові порівняння також можуть бути виражені по-різному, зокрема порівняльною конструкцією — *...бо впливати на нього, як з САП, не зможе...* [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022]; прикметником із порівняльною семантикою *аналогічний*: *Команда Зеленського починає аналогічне пекло в конкурсі на директора НАБУ* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]. В академічному тлумачному словнику української мови слово *аналогічний* має визначення «який становить аналогію до чого-небудь; подібний, схожий» [1], однак із самого слова пресупозицію не виокремиш, оскільки потрібно враховувати контекст. У цьому випадку йдеться про порівняння конкурсу на директора САП та директора НАБУ. Власне, через різноманітність мовних явищ, які репрезентують маркери пресупозицій, важко провести їхній розподіл за формальним критерієм (належності до морфологічного чи синтаксичного

рівня мови), хоча такі спроби серед українських дослідників є [37, 38–41]. Найдоцільнішим видається розглядати кожен маркер із списку С. Левінсона по порядку, аналізуючи також дослідження інших авторів щодо його природи.

С. Левінсон розпочинає перелік із означених описів (definite descriptions) [48, 181]. Л. Карттунен також зараховує їх до певних випадків, які породжують пресупозиції [45, 710]. Переважно це пресупозиції, які стверджують наявність чогось, наприклад: *Хто бачив моє відео на Ютубі про військовий збір, знають про що зараз мова* [Сергій Притула, 7 лютого 2022]; *...і додаю, до всіх учасників нинішньої «пам'ятникової» дискусії...* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022]; *...там важливе для сьогоднішніх дискусій порівняння Майдану (параду на Софійському Майдані) у «Білій гвардії» і в «Золотому гомоні» Тичини* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022]. У першому прикладі стверджується, що автор має відео на ютубі про військовий збір, у двох інших йдеться про те, що на момент допису тривають певні дискусії. Описи можуть конкретизуватися як означеннями (*сьогоднішні, нинішні, «пам'ятникові»*), так і додатками (*про військовий збір*). Важливим конкретизатором також є займенники та прислівники, які трапляються в аналізованому матеріалі досить часто, але більше про них буде в наступних розділах. Отже, конкретні описи є джерелом пресупозицій, які утверджують існування явища, предмета чи особи.

Наступним маркером, який подає С. Левінсон, є фактивні дієслова [48, 181]. Підгрупа фактивних дієслів досить широка і охоплює різні види. Я. Мудрак пропонує класифікацію фактивних предикатів на когнітивні та емотивні. Когнітивні предикати у свою чергу поділяються на:

- 1) фактивні предикати знання: *знати, відати, відомо, дізнатись, довідатись, взнати*;
- 2) фактивні предикати розуміння: *розуміти, зрозуміти, усвідомити, усвідомлювати, зрозуміло*;
- 3) фактивні предикати пам'яті: *пам'ятати, пригадати, згадати, забути* [26, 499].

Семантика емотивних фактивних предикатів пов'язана з емоційною реакцією суб'єкта на факт об'єктивної дійсності, наприклад *радіти, шкодувати, дивуватись* [26, 499].

Л. Карттунен зазначає, що перелік С. Левінсона потребує перегляду, оскільки помилково вважати, що всі маркери демонструють те саме явище. Він порівнює цей список із зоопарком, в якому тварин (маркери) потрібно розмістити по різних клітках [45, 705–706]. Зокрема у випадку фактивів він говорить про легкі випадки, коли маркери справді є джерелом пресупозицій та про складні випадки, коли так стається не завжди. До легких випадків він зараховує слова, які за класифікацією Я. Мудрак належать до емотивних фактивів (*odd, tragic*), а також *count, matter, suffice* [45, 711]. Л. Карттунен стверджує, що ці випадки прості, адже в ролі суб'єкта завжди буде автор і його світ, який не матиме непередбачуваних обставин або світів та мрій інших людей [45, 711]. До складніших випадків фактивів автор зараховує такі групи дієслів: деякі дієслова пропозиційного ставлення (*know, regret, forget, remember*), дієслова відкриття (*discover, find out, notice, observe*), певні дієслова комунікації (*acknowledge, admit, confess*) [45, 711–713]. Щодо деяких дієслів пропозиційного ставлення дослідник зазначає, що їх доцільніше вважати узагальненими конверсаційними імплікатурами [45, 712]. Щодо дієслів відкриття, то Л. Карттунен стверджує, що замість пошуку пояснень, чому вони не проєктуються або анулюються в певних контекстах краще визнати, що вважати їх пресупозиціями в класичному сенсі було помилкою [45, 713]. Він зазначає, що, безумовно, у випадку стверджувальних тверджень йдеться про істинність доповнення, однак у випадку заперечень, умовних речень та запитань — необов'язково [45, 713]. Певні дієслова комунікації, за визначенням Л. Карттунена, не зобов'язують мовця ні до чого іншого, окрім того, що протагоніст захотів представити як факт. Науковець стверджує, що конструкції з цими маркерами актуалізують конвенційні імплікатури [45, 713]. Важливо відмітити, що Л. Карттунен подає певні приклади, коли ці фактивні дієслова не можна вважати маркерами пресупозицій, але, враховуючи залежність

пресупозицій від контексту, цілком ймовірно знайти інші приклади, де поява цих дієслів сигналізуватиме саме про пресупозицію.

Усі згадані дослідники сходяться на думці, що емотивні фактивні предикати є маркером пресупозицій. Я. Мудрак зауважує, що емоції є реакцією суб'єкта на факт об'єктивної дійсності, тому пресупозиції і реалізуються в обох типах речень з емотивними предикатами: стверджувальними та заперечними, адже ментальні дії суб'єкта щодо неї [об'єктивної дійсності] на неї не впливають [24, 84–85]. Дослідниця наводить семантичну формулу речень з емотивними фактивними предикатами: «S предикат емоційного стану, що $P \rightarrow S$ знає, що P» [24, 85]. Я. Остапчук також зазначає, що оцінка факту передбачає існування факту, тому в реченнях з емотивними фактивними предикатами, залежна пропозиція буде істинна та констатуватиме факт об'єктивної дійсності [28, 165], наприклад: *Я радію, що троє з них його завжди пам'ятатимуть* [Катя Бльостка, 27 січня 2022]; *Як добре, що у нас є паркінг* [Зоя Казанжи, 25 квітня 2022]; *Ми просто дякуємо, що допомагаєте* [Зоя Казанжи, 25 квітня 2022]. Дієслова *дякувати* нема серед прикладів емотивних фактивних предикатів, які наводять дослідники, однак, якщо подивитися на визначення слова в Академічному тлумачному словнику, то можна помітити, що воно має емотивну семантику: «Висловлювати, виражати подяку, бути вдячним за щось» [11]. Елемент «за щось» передбачає, що має бути причина для подяки, а саме факт об'єктивної реальності. Також прикметно, що в наведеному прикладі після емотивного фактивного предиката *дякуємо* йде сполучник *що*, який, за визначенням Я. Остапчук, є синтаксичним маркером фактів [29, 163]. Отже, емотивні фактивні предикати є маркером пресупозицій, тобто «характеризують залежну пропозицію з позиції суб'єкта як істинну» [25, 160].

Фактивні предикати знання не у всіх випадках є маркером пресупозицій. Я. Мудрак зазначає, що «у поліпредикативних реченнях з предикатами знання, які вводять пропозицію, що стосується майбутнього, предикати знання зближуються з предикатами віри і бажання, але не вказують на істинність пропозиції» [25, 162]. Наприклад, у висловленні *Я знаю, що Вона почує швидше*

[Зоя Казанжи, 24 квітня 2022] фактивний предикат *знаю* радше співвідноситься із нефактивним предикатом *вірю*, особливо якщо врахувати контекст допису, в якому йдеться про надії на Божу Матір. Так само і в прикладі з фактивним предикатом пам'яті *нагадую*: *Нагадую що все одно ми переможемо* [Антон Швець, 27 травня 2022]. Також дослідниця зауважує, що «вживання фактивного предиката *знати* не гарантує істинності пропозиції, а підкреслює впевненість мовця у реалізації факту і його бажання, щоб даний факт мав місце» [25, 162]. Тобто йдеться радше про істинність з позиції суб'єкта мовлення. Однак це не означає, що фактивні предикати не сигналізують про пресупозиції, адже для прагматичного розуміння пресупозиції важить не стільки істинність пропозиції, скільки доречність та успішність висловлення в контексті дискурсу. Я. Остапчук також зауважує, що фактивні предикати також є модальними операторами, які «виражають настанову суб'єкта при такому [фактивному] предикаті щодо змісту пропозиції, а саме — впевненості в істинності судження, закладеного у пропозиції» [28, 164]. Уживаючи фактивні предикати знання, мовці розповідають про власне сприйняття фактів навколишнього світу, адже «факти є адекватним відображенням подій у нашій свідомості» [29, 166], наприклад: *І так, я знаю, що наші ресурси вичерпуються...* [Зоя Казанжи, 22 квітня 2022]; *Світ має знати що росіяни вбивають не тільки людей* [Віталій Дейнега, 4 квітня 2022]; *Г'юстон тепер теж в курсі що ві хев е проблем* [Віталій Дейнега, 31 березня 2022]. Тлумачення виразу *бути в курсі*, подане в Академічному тлумачному словнику, дає змогу зарахувати його до фактивних предикатів знання: «знати про хід якої-небудь справи, про останні факти, досягнення в певній галузі» [20]. Я. Остапчук підкреслює, що однією з властивостей фактивних предикатів є те, що інформація, закладена в залежній пропозиції сприймається як істинна не лише суб'єктом мовлення, а й реципієнтом [28, 164]. Отже, фактивні предикати знання не є маркером пресупозицій, коли залежна пропозиція у майбутньому часі, бо в такому разі вони зближуються з предикатами віри та бажання. Загалом вони сигналізують про істинність пресупозиції з точки зору мовця та сприймаються як істинні

адресатом, особливо якщо врахувати екстралінгвальні чинники, наприклад, авторитет певних блогерів для своєї цільової аудиторії.

Фактивні предикати пам'яті тісно пов'язані з фактивними предикатами знання, адже вони також пресупонують істинність залежної пропозиції (принаймні з точки зору мовця). До того ж, як вказує Я. Мудрак з покликанням на Л. Васильєва, «пам'ятати, згадати і забути можна лише те, що збережено в свідомості як знання» [26, 500]. Дослідниця також зазначає, що пам'ять суб'єкта про усвідомлені факти дійсності пов'язана з пропозитивним знанням, тобто, грубо кажучи, *знати = пам'ятати*. Однак це не стосується процедурних знань (*знати математику* не дорівнює *пам'ятати математику*) [26, 501]. Наприклад: *ФБ цією фото нагадав, що рівно два роки тому не було повномасштабної війни, ми боролися з коронавірусом і я втомлений повертався додому пізно ввечері, коли Єгор якраз виходив з Густавом погуляти* [Дмитро Кулеба, 24 березня 2022]; *...про коронавірус я якось забув...* [Дмитро Кулеба, 24 березня 2022]; *Пам'ятаєте цю пісню?* [Катя Бльостка, 9 вересня 2021]. У двох останніх прикладах після предиката немає залежної пропозиції, однак він актуалізує факти дійсності, виражені іменниками. Їх легко можна переробити на речення із залежною пропозицією, наприклад *Я забув, що був коронавірус* та *Пам'ятаєте, що була ця пісня?*. Дієслово *пам'ятаєте* у другій особі множини актуалізує не лише факт наявності пісні, про яку говорить блогерка, а й виражає сподівання авторки, що не лише вона, а і її аудиторія обізнана з піснею, про яку йдеться. Отже, фактивність предикатів пам'яті пов'язана з тим, що пам'ять про факти співвідноситься із знанням про факти, тому вони є маркерами пресупозицій у висловленні.

Порівняно з фактивними предикатами знання та пам'яті фактивні предикати розуміння більш суб'єктивні. Їх радше можна співвіднести із предикатами думки, визначити як перехідний етап до знання. Я. Мудрак зазначає, що «фундаментальна різниця між пропозитивним знанням і судженням суб'єкта полягає в тому, що знання співвідноситься з об'єктивною дійсністю — світом фактів, що мали місце насправді. Думка спрямована у

галузь проміжну між об'єктивною дійсністю і уявленнями, мріями і суб'єктивним сприйняттям світу суб'єктом» [25, 163]. Тлумачення дієслова *розуміти* «сприймати, осягати розумом» безумовно протиставляє його дієслову *вірити*, однак зближує із дієсловом *думати* «розмірковувати над чим-небудь; мислити», адже обидва дієслова пов'язані з активною мозковою діяльністю. Оскільки мозкова діяльність відрізняється від людини до людини, то розуміння фактів об'єктивної дійсності може відрізнитися. Саме тому навряд чи можна сказати, що пресупозиції, марковані предикатами розуміння будуть однаково сприйняті адресатом та мовцем як істинні. Наприклад, у висловленні *Ми розуміємо що цього недостатньо щоб зупинити війну* [Віталій Дейнега, 15 березня 2022] залежна пропозиція не підлягає сумніву для автора висловлення, однак з нею можуть легко не погодитися читачі. Аналогічно і в іншому прикладі: *Зрозуміло що разом зі снарядами зі зберігання підняли і якусь кількість агітаційних снарядів і хтось вирішив покосплеїти дідів(але як завжди вийшов фейл і косплеї не СА, а СС)* [Антон Швець, 28 травня 2022] висловлена залежна пропозиція передає припущення автора, однак необов'язково сприймається як істинна адресатами. Рівень довіри цій пропозиції загалом залежатиме від того, наскільки читачі довіряють блогеру та здатні повірити його словам без додаткових аргументів або референції в реальному світі. Отже, предикати розуміння не варто розглядати як маркери пресупозицій, адже вони належать до перехідного етапу засвоєння знань про факти зовнішнього світу. Фактивні предикати знання та пам'яті також суб'єктивні, однак у порівнянні з предикатами розуміння все ж виражають більш прямий зв'язок з реальним світом.

Наступним пунктом зі списку С. Левінсона є імплікативні дієслова. С. Левінсон подає ці маркери з покликанням на ранню статтю Л. Карттунена (1971), однак пізніше Л. Карттунен зазначає, що розглядати їх як маркери пресупозицій було помилкою, оскільки вони близькі до конвенційних імплікатур [45, 714]. Ю. Артеменко у своїй праці також стверджує, що імплікативні дієслова в дискурсі активують пресупозиції, які актуалізують

імплікатури [2, 4]. Отже, імплікативні дієслова краще не зараховувати до очевидних маркерів пресупозицій.

Ще одним типом маркерів С. Левінсон називає дієслова зміни стану. М. Чадюк вказує, що типовою пресупозицією таких слів є те, що «дія, виражена дієсловом чи віддієслівним іменником, відбувалася і раніше», як зі словами *продовжувати, зупинитися* [38, 116]. Наприклад: *Продовжуємо влаштовувати Західне турне воєнним злочинцям з Ізоляції* [Станіслав Асєєв, 9 грудня 2021]; *Щойно за позовом України Міжнародний Суд ООН зобов'язав Російську Федерацію негайно припинити військову операцію в Україні* [Дмитро Кулеба, 16 березня 2022]. Такі дієслова, як *завершити, закінчити* підкреслюють не лише те, що дія відбувалася і раніше, а й акцентують на процесуальності, на тому, що дія тривала певний час, наприклад: *Виставка з війни Предметно — документальна виставка з зони АТО завершилась рівно тиждень тому!* [Аліна Михайлова, 24 жовтня 2021]; *завершив нову книжку* [Володимир Єрмоленко, 11 січня 2022]; *Колись війна закінчиться (нашою перемогою) і настане час розплати* [Антон Ходза, 27 квітня 2022]. Прикметно, що в останньому прикладі дієслово вжито в майбутньому часі, і актуалізує пресупозицію не щодо минулого часу, а щодо теперішнього: *Наразі війна триває*. М. Чадюк також наводить кілька інших прикладів, що можуть пресупонувати дієслова цієї групи, зокрема [38, 116–117]:

- *починати, ставати* — до цього дія не відбувалася;
- до цього була здійснена дія, частково або повністю протилежна тій, що виражена асертивним компонентом значення дієслова — *випустити, відпустити, стабілізувати, вивести, перейти, зняти*. Наприклад: *І лише 7 років тому я перейшла на українську мову* [Аліна Михайлова, 9 листопада 2021].

Отже, є досить велика кількість пресупозицій, маркованих дієсловами зміни стану.

Наступним пунктом у списку С. Левінсона є ітеративи — ці конструкції пресупонують повторюваність дії, і виражені не лише дієсловами, а й

числівниками та прислівниками. Кілька прикладів з аналізованого матеріалу демонструють варіативність вираження ітеративів: *Нещодавно перед від'їздом я в черговий раз переїхав на орендовану квартиру, тож ще досі підіймаюсь до неї "на автоматі", за звичкою, а не конкретними цифрами* [Станіслав Асєєв, 22 листопада 2021]; *Ні, ми повернулися ще в листопаді*) [Володимир Єрмоленко, 15 лютого 2022]; *Знову країна-агресор намагається чужими руками покарати патріотично налаштованого українця* [Олег Сенцов, 3 січня 2022]. Отже, ітеративи попри різноманітність морфологічного вираження вказують на те, що пресупонована дія вже відбувалася в минулому (переїзд у першому прикладі, життя у вказаному місці в другому та затримання українського громадянина закордоном на запит Росії).

Дієслова засудження — ще один маркер пресупозицій зі списку С. Левінсона. Утім, на думку Л. Карттунена, їх не варто туди включати, адже їх використання прив'язує автора чи авторку до думок, які вони приписують головному герою [45, 719].

Наступний пункт зі списку маркерів пресупозицій С. Левінсона досить очевидний і не викликає заперечень у дослідників — підрядні речення часу. В аналізованому матеріалі є достатньо прикладів: *Коли я був послом при Раді Європи у Страсбурзі, то декілька разів їздив до сусіднього Баден-Бадена в Німеччину* [Дмитро Кулеба, 22 березня 2022]; *Коли був мобілізований в 2015 році, то ми займались розвідкою в тому числі через соціальні мережі сепаратистів* [Масі Найєм, 21 березня 2022]; *Вона і її діти Гена та Світлана дуже допомогли мені, коли почалися проблеми з бабусею* [Віталій Дейнега, 2 вересня 2021]. В українській мові часова семантика передається не лише підрядними реченнями часу, а також дієприслівниковими зворотами та обставинами загалом: *Перекладаючи книжку про історію магії, мимоволі ловлю себе на думці, що нині деякі розхожі практики минулого повторюються як своєрідний фарс* [Остап Українець, 28 січня 2022]; *Матрос-курець після служби на крейсері Москва влаштувався на нафтобазу у Брянську* [Антон Ходза, 25 квітня 2022]. Отже, як і у випадку з ітеративами, семантику цього класу

маркерів передано різними морфологічними та синтаксичними засобами вираження.

С. Левінсон зараховує до списку маркерів пресупозицій розщеплені речення (cleft sentences) та розщеплені реченні з наголошеним елементом, однак для української мови такі конструкції радше нетипові: *It was/wasn't Henry who kissed Rosie* [48, 182–183] Утім, ці конструкції безумовно констатують наявність пресупозиції.

Наступним прикладом маркерів пресупозицій С. Левінсон називає порівняння та протиставлення. Через порівняння можна дізнатися не лише про предмет обговорення, а й про те, з чим його порівнюють, адже порівняння передбачає наявність певної ознаки в обох об'єктів порівняння. Важко погодитися з думкою Ф. Кіфера, що коли йдеться про використання прикметників з позитивною оцінкою, то пресупозицій не виникає [15, 340]. Порівняння та протиставлення в українській мові можуть мати різне мовне вираження — морфологічне (як у випадку з прикметником *аналогічний*) та синтаксичне, наприклад: *Бо, як і в 2014, 2015, і далі, дуже потрібно пояснювати те, що у нас відбувається* [Володимир Єрмоленко, 21 лютого 2022]; *Сьогоднішнє рішення Кабміну ще більше незаконне ніж вчорашнє* [Віталій Шабунін, 15 лютого 2022]. Отже, в українській мові є різноманіття конструкцій для вираження порівнянь та протиставлень.

Наступним прикладом маркерів пресупозицій С. Левінсон наводить підрядні означальні речення. Оскільки автор працює з англійським матеріалом, то він проводить розмежування між речення типу *Only the boys who are tall can reach the cupboard* і *Hillary, who climbed Everest in 1953, was the greatest explorer of our day* [48, 183–184]. У першому пресупозиції нема, тоді як у другому є. В українській мові є багато прикладів речень другого типу: *Так от, чіткого розуміння, на що йдуть ці гроші немає* [Сергій Притула, 7 лютого 2022]; *Тому я звернувся із цим до депутатів, з якими я підтримую адекватний зв'язок* [Сергій Притула, 7 лютого 2022]; *Нагадую, що замовлення відправляються в порядку черги, яка сформувалась по мірі надходження передзамовлень* [Катя Бльостка, 8

вересня 2021]. До цього типу маркерів варто зарахувати також дієприкметники та дієприкметникові звороти, адже їх з легкістю можна перетворити на підрядні означальні речення, наприклад: *В 2003-2011 роках очолював Групу держав у боротьбі з корупцією, створену Радою Європи* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022] — *...яку створила Рада Європи; Звільнені журналісти Kyiv Post започатковують нове видання* [Михайло Ткач, 22 листопада 2021] — *Журналісти Kyiv Post, яких звільнили...* Також до цього типу маркерів, які англійською називаються non-restrictive relative clauses, можна зарахувати і підрядні з'ясувальні речення, наприклад: *Хто бачив моє відео на Ютубі про військовий збір, знають про що зараз мова* [Сергій Притула, 7 лютого 2022]. Очевидно, що в цьому прикладі пресупонується те, що частина аудиторії блогера у фейсбуці бачила його відео на ютубі. Отже, до non-restrictive relative clauses в українській мові зараховуємо підрядні означальні та з'ясувальні речення, а також дієприкметники та дієприкметникові звороти.

До маркерів пресупозицій С. Левінсон також зараховує контрфактивні підрядні речення умови, як-от: *Якби ситуація не була настільки напружена, це було б навіть доволі весело* [Остап Українець, 18 лютого 2022]. Однак це єдиний приклад такого речення зі всього аналізованого матеріалу.

Останнім із маркерів пресупозицій С. Левінсон називає запитання. Як зазначає автор, вони пресупонують стверджувальний компонент, наприклад: *Ви дивились фільм «Життя прекрасне»?* [Масі Найєм, 2 квітня 2022]; *Пам'ятаєте ракету яка потрапила в житловий будинок на Солом'яниці?* [Віталій Дейнега, 18 березня 2022]; *Куди йдуть наші 1,5% військового збору?* [Сергій Притула, 7 лютого 2022]. В усіх прикладах стверджується існування явища чи події, про яке йдеться. В останньому прикладі ще й означається, *що наші 1,5% військового збору кудись йдуть*. У другому прикладі пресупозиція підсилена ще й фактивним предикатом пам'яті та підрядним означальним реченням. Отже, запитання безумовно служать маркерами пресупозицій, адже блогери використовують їх для зв'язку із своєю аудиторією, і для представлення нових фактів, і для пояснення вже відомих.

Українські дослідники також виокремлюють і інші маркери пресупозицій, зокрема частки (Ф. Бацевич, М. Слободян), числівники (М. Чадюк) та дієслова, які складно зарахувати до будь-якої з категорій, виокремленої С. Левінсоном (М. Чадюк). М. Чадюк називає їх дієсловами-маркерами лексичних пресупозицій та зауважує, що імпліцитні компоненти їхнього значення є пресупозиціями [38, 115]. Окрім згаданих С. Левінсоном прикладів, дослідниця визначає такі групи: дієслова на позначення дій, що, як відомо з пресупозиції, є реакцією на іншу дію/подію/обставину; дієслова, які стосуються концептуальної метафори захисту й пресупонують, що загрожує небезпека; пресупозиція 'хтось інший запропонував ідею', наприклад, дієслово *відмовитися*: *Детектив НАБУ відмовився від \$100 000 хабара, і сьогодні ВАКС присудив 5,5 років тюрми дурню, який пропонував гроші* [Віталій Шабунін, 17 лютого 2022]. В аналізованих текстах блогерів є група дієслів, які на основі аналізу їхнього семантики можна зарахувати до маркерів, що пресупонують зусилля, які були докладені для вирішення, а саме дієслова: *додати, збільшувати, посилювати, знайти, дотиснути, змусити*. У прикладі *На прохання читачів, відсилаю «до джерел»), повторюючи свою «статтю, з якої все почалося» (с), і додаю, до всіх учасників нинішньої «пам'ятникової» дискусії: будь ласка, перестаньте в описах пам'ятника Булгакову й далі йменувати його «ВЛАСНИКОМ» дому на Андріївському, 13...* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022] для авторки важливо донести вже відому для неї інформацію тим людям, які не читали її статтю та все ще використовують неправильні, на її думку означення, щоб вирішити суперечності.

Щодо часток, то на думку Ф. Бацевича, вони «вносять у змістовий складник висловлень, дискурсів, текстів нову інформацію», а їхня природа вивідна, тобто «ґрунтується на мисленневих операціях виведення адресатом (слухачем, читачем) із змісту висловлення конкретних комунікативних смислів прагматичного характеру» [4, 4–5]. М. Чадюк зазначає, що частки «впливають не лексичним значенням, а встановленням зв'язків між компонентами, які мають лексичне значення» [37, 40]. М. Слободян характеризує частки за типом

пресупозицій, які вони маркують, та виокремлює семантичні пресупозиції, сигналізовані частками *лише, геть, тільки, та, навіть* — називає цю підгрупу екзистенційними, та *адже, навіть, хіба, лише, геть, отож, тільки* — фактивними пресупозиціями. Щодо прагматичних пресупозицій зазначає, що вони пов'язані з аксіологічним аспектом комунікативного змісту [33, 170–172]. Ф. Бацевич характеризує частки за типами імпліцитних змістів, які вони вводять [4, 11–12]:

1. Частки, що виражають суб'єктивне ставлення мовця до змісту повідомлюваного, його суб'єктивну оцінку тощо.
2. Частки, що виражають поняття норми. Це відображення, своєю чергою, може стосуватися:
 - 1) фактів, процесів, відношень об'єктів тощо в дійсності, яка представлена у висловленнях (тобто алетичних фактів);
 - 2) прескриптивних установок (деонтичних фактів);
 - 3) оцінного (аксіологічного) компонента.
3. Частки, що містять у собі семантико-прагматичні смисли генералізації.
4. Частки, що вводять додаткові ситуації різного характеру.
5. Частки, що виявляють приховані характеристики речей, фактів, подій, ситуацій, відношень тощо.
6. Частки, що виконують анафорико-катафоричну функцію, тобто вказують на попередній або наступний контекст:
 - а) анафоричний контекст;
 - б) катафоричний контекст.

Така характеристика не формалізує частки за групами, а радше показує весь можливий спектр пояснень їхньої дії, адже ті самі частки в різних контекстах можуть позначати різне, бо їхні значення не пов'язані з ними самими, а визначаються контекстом і словами, для яких вони використані. Аналіз прикладів з частками потребує детального розгляду кожного висловлення, щоб виокремити всю імпліцитну інформацію.

М. Чадюк розглядає лише порядкові числівники та вказує, що їхня пресупозитивність пов'язана з тим, що вони відносні щодо інших числівників, і цей зв'язок можна легко відновити [37, 40]. В аналізованому матеріалі цей зв'язок досить легко реконструювати з контексту, наприклад у висловленні *Я радію, що троє з них його завжди пам'ятатимуть* [Катя Бльостка, 27 січня 2022] зв'язок можна відновити завдяки попередньому реченню *Мені легше від розуміння, що всі наші чотири сини мали честь називати його «своїм псом»*. Для постійної аудиторії блогерки ці пресупозиції матимуть ще більше рівнів деталізації, оскільки аудиторія поділяє з авторкою спільний фонд знань та може бути обізнана навіть в іменах чотирьох синів, знати, який із них наймолодший, і тому не зможе пам'ятати померлого пса. Ф. Бацевич щодо цього зауважує: «носії спільних пресупозицій без будь-яких ускладнень розуміють поточну інформацію, яка для представників іншої лінгвокультури може бути абсолютно «непрозорою» [4, 6].

Отже, в українській мові маркери пресупозицій мають різноманітне вираження — і морфологічне, і синтаксичне. До того ж, маркерами пресупозицій також є окремі дієслова, частки та числівники. Як показують дослідження, науковці переважно опираються на семантичний критерій таксономії маркерів пресупозицій, інколи намагаючись додати і формальний, як М. Чадюк.

Висновки до розділу 1

Прагмалінгвістика як галузь наукових досліджень поставила в центр дослідницької уваги мову в процесі безпосереднього використання конкретним мовцем, а також загалом суб'єктивний чинник у мові, мовленні та комунікації. Серед дослідників точаться дискусії щодо місця прагмалінгвістики в колі наук про мову, однак більшість із них сходяться на думці, що прагмалінгвістика — окрема наукова дисципліна, яка, втім, тісно пов'язана з семантикою. На відміну

від семантики прагмалінгвістика зосереджується на вивченні значення висловлення, а не речення. Важливим компонентом прагмалінгвістичного аналізу одиниць є контекст.

Пресупозиції в прагмалінгвістиці вивчають у широкому та вузькому розумінні. Важливо розмежувати пресупозиції в широкому розумінні як актуалізацію певного елемента спільного фонду знань учасників комунікації та спільний фонд знань загалом. У вузькому розумінні є дискусії щодо розмежування семантичних та прагматичних пресупозицій. Прагматичний підхід до вивчення пресупозицій видається більш прийнятним, адже він більш цілісний і враховує основні характеристики пресупозицій, а саме залежність від контексту, можливість анулювання, збереження під дією заперечення тощо. Аналіз пресупозицій передбачає комплексний підхід, оскільки пресупозиції пов'язані з лінгвістичною структурою речення та мають низку рис, залежних від прагматичних аспектів. Питання проєкції пресупозицій також потрібно вирішувати, спираючись на цілісний аналіз, адже пресупозиції містяться не в конкретних маркерах, а в інтенціях мовця, який використовує певні маркери. Самі по собі маркери нічого не пресупонують. Питання акомодатії пресупозицій передбачає, що залежно від важливості пресупозиції для контексту висловлення, пресупонована нова інформація або акомодується адресатом, або ігнорується.

Проаналізовано підходи різних авторів та виокремлено 14 маркерів пресупозицій, а саме: означені описи, емотивні фактивні предикати, фактивні предикати знання, фактивні предикати пам'яті, дієслова зміни стану, ітеративи, підрядні речення часу, підрядні означальні речення, порівняння, контрактивні підрядні речення умови, запитання, числівники, дієслова, частки. Назви класів маркерів не відображають усі можливі формальні варіанти вираження пресупозицій, однак виокремлення маркерів суто за формальним критерієм видається неможливим. Маркери виокремлені за загальною пресупозицією класу.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕСУПОЗИЦІЙ

2. 1. Структурно-семантична характеристика пресупозицій

У пропонованому дослідженні було опрацьовано тести українських блогів та виокремлено 192 одиниці з маркерами пресупозицій. У матеріалі дослідження найбільше прикладів висловлень із фактивними предикатами пам'яті — 27, а найменше з контрфактивними підрядними реченнями умови — 1 (див. Додаток 1).

2.1.1. Означені описи

В аналізованому матеріалі виокремлено 12 висловлень з означеними описами. Категорія означеності в українській мові зазвичай передається займенниками та прикметниками. Серед прикладів найпопулярнішою виявилася модель присвійний займенник + іменник та прикметник + іменник. Також є одиничні приклади моделі прийменник + займенник: *...але музей Кошиця в насдесь у задуп'ї на Лівому березі...* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022] та просто займенника: *І мова навіть не проте, що відео НЕ з траси, де трапилася пригода (в ДБР самі це визнають)* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]. Українські блогери часто використовують використовують присвійний займенник другої особи множини, коли йдеться про унікально українські реалії, сигналізуючи про те, що вважають себе та аудиторію частиною української спільноти. У випадку з займенником *самі*, використаним для конкретизації, враховуючи контекст допису, автор пресупонує, що робота ДБР у ситуації з ДТП за участю депутата Трухіна непрофесійна, тому що розбіжності надто очевидні. Приклади висловлень з моделлю прикметник + іменник пов'язані з іменниками з часовою семантикою, які пресупонують, що обговорюване явище відбувається тепер: *...і додаю, до всіх учасників нинішньої «пам'ятникової»*

*дискусії...; ...там важливе для сьогоднішніх дискусій порівняння Майдану (параду на Софійському Майдані) у «Білій твардії» і в «Золотому гомоні» Тичини [Оксана Забужко, 28 квітня 2022]. Тут пресупозиція пов'язана з авторським переконанням, що аудиторія поділяє її знання про дискусії щодо пам'ятників російським діячам у Києві. Інший приклад з моделі прикметник + іменник вжитий відверто іронічно та пресупонує, що для виконання обговорюваної роботи потрібно значно менше людей: Бо цілий секретаріат КМУ не спромігся підготувати проект цього рішення для голосування [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022]. Приклади пресупозицій з моделі присвійний займенник + іменник можна поділити на дві групи: коли займенник *наш* пресупонує наявність української спільноти, частиною якої вважає себе автор чи авторка, та коли він пресупонує наявність конкретної групи людей, яку має на увазі автор і яку можна зрозуміти лише завдяки контексту інших дописів або екстралінгвальним знанням про блогера. До першої групи належать приклади: Куди йдуть наші 1,5% військового збору? [Сергій Притула, 7 лютого 2022]; І годі вже віддавати наші вулиці на відкуп «своїм» двійочникам і прийшлим «Афоням» [Оксана Забужко, 28 квітня 2022]; Я можу пхати всі наші важливі посили (закрите небо, більше санкцій, літаки і пво)... [Ірена Карпа, 5 березня 2022]. Прикметно, що в деяких блогерів присвійний займенник *наші* пресупонує не лише українську спільноту, а й додаткові характеристики, пов'язані з позицією, цінностями та світоглядом, наприклад: Це просто світоглядно «наша» компанія з правильними цінностями і орієнтацією... [Роман Сініцин, 29 квітня 2022]. Роман Сініцин використовує займенник *наші* для гештегу #нашіпрацюють, під яким рекомендує українські свідомі бізнеси та ініціативи: #нашіпрацюють Важливі і круті вакансії в навколо-оборонці від наших друзів... [Роман Сініцин, 12 квітня 2022]. Присвійний займенник *наш* має і більш вузьке вживання, наприклад: Російська наволоч з кожним днем посилює свої спроби прориву на нашому напрямку [Олег Сенцов, 30 квітня 2022]; П'ять інтерв'ю про наш фільм «Окупант» за тиждень [Михайло Ткач, 22 травня 2022]. В обох випадках під *наш* мається на увазі конкретна команда — в Олега*

Сенцова військова бригада, до якої він належить, у Михайла Ткача — редакція «Української правди».

Отже, означені описи як маркери пресупозицій зазвичай пресупонують наявність якоїсь події чи явища, про яку автор нагадує або повідомляє аудиторії вперше.

2.1.2. Емотивні фактивні предикати

В аналізованому матеріалі виокремлено 24 висловлення з емотивними фактивними предикатами, вираженими особовими та безособовими дієсловами, прислівниками, прикметниками та іменниками як частинами складеного іменного присудка. Як відомо, емотивні фактивні предикати пресупонують істинність залежної частини з точки зору мовця.

Серед прикладів, виражених особовими дієсловами є такі: *Ми просто дякуємо, що допомагаєте* [Зоя Казанжи, 25 квітня 2022]; *Дякую Kirill Timoshenko та Ірина Верещук за те, що оперативно опрацювали всі пропозиції та тримали питання під особистим контролем!* [Тарас Чмут, 27 березня 2022]; *Жахливі воєнні злочини Росії у Бучі та інших звільнених містечках та селах жахають* [Дмитро Кулеба, 2 квітня 2022]; *Дякуємо меценатам, що передають транспорт, а всім благодійникам, що жертвують кошти на наші рахунки* [Яна Зінкевич, 26 травня 2022]; *Мережа Мережа АЗК «WOG» дякуємо за благодійну пожертву 3 000 літрів дизельного пального для нашого медичного батальйону!* [Яна Зінкевич, 21 травня 2022]; *Особливо тішуся черговим визнанням нашого непублічного інструменту відрізання корупційних грошей від фінансової системи світу - <https://per.org.ua/en/>* [Віталій Шабунін, 24 вересня 2021]; *Радіємо, що у малечі такі чудові та хоробрі батьки, які готові стояти за них горю!* [Яна Зінкевич, 17 вересня 2021]; *Радію тому, що наш великий бізнес відмовляється співпрацювати із «блогерами», які не мають позиції і у яких відсутнє відчуття такту по відношенню до нашої історії* [Леонід Остальцев, 29 листопада 2021]; *Я радію, що троє з них його завжди*

пам'ятатимуть [Катя Бльостка, 27 січня 2022]. Неособовими дієсловами виражено емотивні фактивні предикати в реченнях: *Не хочеться постити розбитих вщент селищ, техніки та тіл* [Олег Сенцов, 30 квітня 2022]; *Нам пощастило що ми вистояли в перші дні* [Віталій Дейнега, 17 березня 2022]; *мені подобається, що ми все більше сьогодні говоримо про новий тип грамотності* [Володимир Єрмоленко, 28 жовтня 2021].

Приклади, де слова з емотивною семантикою є частиною складеного іменного присудка, загалом не відрізняються за характеристиками від емотивних фактивних предикатів, виражених дієсловами, — вони так само пресупонують істинність підлеглої частини. Наприклад, прислівники: *Як добре, що у нас є паркінг* [Зоя Казанжи, 25 квітня 2022]; *Мені дуже прикро, коли представники Дніпровської та Вінницької військово-цивільних адміністрацій (та інші) вимагають "відкату" у волонтерів за надання листів щодо пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану для захисників та захисниць держави* [Тарас Чмут, 23 березня 2022]; *Погано, що превентивно їх так і не застосували, і в РФ склалося враження, що ЄС і Група семи не налаштовані на серйозні дії* [Дмитро Кулеба, 27 квітня 2022]; *Але добре, що ці санкції таки були розроблені і їх блискавично дістали з шухляди одразу після початку агресії* [Дмитро Кулеба, 27 квітня 2022]; *Мені легше від розуміння, що всі наші чотири сини мали честь називати його «своїм псом»* [Катя Бльостка, 27 січня 2022]. Схожі за змістом і висловлення з іменником як частиною складеного іменного присудка: *Шкода, за ними [цифрами] не видно мільйонів українців та українок з усього світу які щодня роблять це можливим* [Тарас Чмут, 27 квітня 2022]; *Шкода, що не можна все написати* [Сергій Жадан, 27 березня 2022]; *Мені дуже шкода, що члени ВРП збираються у відставку - невже злякались перевірки Етичною Радою?* [Віталій Шабунін, 10 лютого 2022]. В аналізованому матеріалі також є емотивні фактивні предикати, виражені прикметником як частиною складеного іменного присудка: *Я радий що мав честь його знати і створювати разом* [Віталій Дейнега, 3 квітня 2022]; *Я радий що частина людей в моїй стрічці, які точно не є прихильниками діючої*

влади висловили підтримку в словах та коментарях, або хоча б стримались від нападу [Віталій Дейнега, 2 вересня 2021]; *Зі свого боку був присмно здивований, коли з'ясувалося, що один з членів журі від Норвегії вже прочитав "Світлий Шлях", та ще й російською* [Станіслав Асеев, 2 листопада 2021]; *Радий впевненості та загальній згуртованості, радий тому, що Зеленський починає поводитись як нудний політик, але при цьому робити більш правильні кроки* [Остап Українець, 23 лютого 2022].

Проаналізований матеріал свідчить, що те, що автори висловлень пресупонують, — зазвичай не стільки факти об'єктивної реальності, скільки суб'єктивна інтерпретація фактів, оскільки в підлеглий частині автори використовують оцінну лексику, до того ж часто говорять суто про свою бульбашку. Зрозуміло, що, на відміну від медіа, блогери можуть дозволяти собі бути суб'єктивними. Отже, емотивні фактивні предикати в аналізованому матеріалі представлені дієсловами, а також прислівниками, іменниками та прикметниками як частиною присудка.

2.1.3. Фактивні предикати знання

У процесі дослідження було виокремлено 15 висловлень з фактивними предикатами знання. Переважну кількість прикладів представляє дієслово *знати* в різних особових формах, зокрема першої особи однини: *Я знаю, що там робилось таке, як у нас в Україні* [Зоя Казанжи, 24 квітня 2022]; *І так, я знаю, що наші ресурси вичерпуються...* [Зоя Казанжи, 22 квітня 2022]; *Я знаю що вони читають мене теж* [Віталій Дейнега, 18 березня 2022]; *Я знаю, що мене читають багато людей, які вимушено залишаються на окупованих територіях* [Сергій Притула, 19 лютого 2022]. Також дієслово *знати* трапляється в другій особі множини: *Завдяки Стерненку ми вже знаємо, що відео Пасічника і Пушиліна про евакуацію і злих укропів записали ще 16 лютого* [Остап Українець, 18 лютого 2022]. У такий спосіб автор може зближуватися з аудиторією, адже припускає, що вони — частина однієї спільноти зі спільними

знаннями, які читають тих самих людей, бачать ті самі новини, адже форма множини передбачає, що знання про цей факт спільне. Схожі припущення використовує і Леонід Остальцев, коли пресупонує, що його аудиторія точно знає про Нью-Йоркський марафон: *Ви всі знаєте про Нью-йоркський марафон, який відбувся в США* [Леонід Остальцев, 9 листопада 2021]. Приклад пресупозиції з фактивним предикатом знання в другій особі однини, окрім пресупозиції істинності залежної частини, виглядає як намагання нагадати про якийсь факт, особливо враховуючи використання частки *ж*: *Ти ж знаєш, що наші збивають ті бомби* [Зоя Казанжи, 25 квітня 2022]. У цьому прикладі предикат знання можна було б легко замінити предикатом пам'яті *пам'ятаєш*, адже частка *ж* тут є способом вираження анафоричного контексту, а саме того, що мама це вже пояснювала дитині. Цікавим прикладом фактивного предиката знання є також сленгова аббревіатура *хз*, що відповідає обценному виразу *хуй зна*, наприклад: *Я хз хто там вже святкує перемогу, просто через те що ракети все ще прилітають до Києва, але артилерією Київ вже нема звідки накрити* [Антон Швець, 27 травня 2022]. Прикметно також те, що використання фактивних предикатів знання не в першій особі однини не означає, що залежна пропозиція буде не істинна, оскільки для автора висловлення вона буде істинна та доречна, бо відповідає його баченню фактів, наприклад: *Ці ідіоти навіть не знають, що в армії Арестовіча майже не дивляться (ікона він у соцмережах та серед цивільних в основному)* [Антон Швець, 28 травня 2022]; *Світ має знати що росіяни вбивають не тільки людей* [Віталій Дейнега, 4 квітня 2022]; *Г'юстон тепер теж в курсі що ві хев е проблем* [Віталій Дейнега, 31 березня 2022]; *Проте весь світ вже знає, що це війна і геноцид українців* [Масі Найєм, 23 квітня 2022]. Фактивні предикати знання можуть бути також у минулому часі, і це не впливає на їхню можливість пресупонувати, наприклад: *Так я дівнався про смерть мого ліпшого друга, дяді Самада* [Масі Найєм, 16 березня 2022]; *Щойно стало відомо, що не стало друга* [Масі Найєм, 3 березня 2022]; *Стало відомо про смерть народного депутата Антона Полякова* [Яна Зінкевич, 8 жовтня 2021]. В усіх трьох

прикладях йдеться про смерть, тобто про доконаний факт, ставлення до якого може бути різним, але вже нічого не міняти в реальному світі.

Отже, фактивні предикати знання представлені типовими дієсловами, на кшталт *знати, дізнатися*, складеними присудками *стало відомо*, а також стилістично розмовно-побутовими *в курсі та хз*.

2.1.4. Фактивні предикати пам'яті

В аналізованому матеріалі виокремлено 27 одиниць з фактивними предикатами пам'яті. Усі вони виражені дієсловами в різних формах та способах. Наприклад, фактивний предикат *пам'ятати* є у формі інфінітива, першої особи однини та другої особи множини: *Слід пам'ятати, що історична візія Путіна полягає у відновленні сфери впливу СРСР* [Остап Українець, 21 лютого 2022]; *Пам'ятаю, ми тоді в Харкові робили поетичний вечір (у будинку архітектора) разом із компартією – читали вірші українських поетів 20-30-х років (себто, називаючи речі своїми іменами, читали вірші комуністів, розстріляних комуністами)* [Сергій Жадан, 14 лютого 2022]; *Пам'ятаю, що в Кабулі, коли мені було років п'ять, ми щоранку слухали по радіо прізвища тих, хто загинув за ніч* [Масі Найєм, 16 березня 2022]; *Дуже добре пам'ятаю питання Савіка Шустера мені: навіщо ви політизуєте цю справу?* [Масі Найєм, 20 березня 2022]. Пресупозиції, сигналізовані фактивним предикатом *пам'ятаю*, — факти, відомі обмеженому колу людей, а, можливо, навіть лише автору. Однак коли дієслово *пам'ятати* вжите в другій особі множини у формі запитання воно набуває додаткову пресупозицію того, що знання про факти в підлеглий частині вже можуть бути відомі аудиторії, бо або про них уже розповідав сам автор, або ці знання — частина загального контексту спільноти, в цьому випадку українців, тобто про це йшлося в новинах, дискусіях в соцмережах тощо: *Пам'ятаєте скандальні "Основи сім'ї", підручник, в якому було зібрано всі паскудні стереотипи про стосунки між статями, які можна було собі уявити?* [Остап Українець, 5 лютого 2022]; *Пам'ятаєте ту*

зашкварну забудову з армією тітушні (100+ спортсменів у масках), яка порушує всі будівельні норми і в рамках якої знищуються сторічні дуби? [Аліна Михайлова, 9 листопада 2021]. Отже, фактивний предикат *пам'ятати* вжито в першій особі однини може транслювати факти, правдиві для окремого індивіда-мовця, а у формі інфінітива та другої особи множини — загальновідомі для певної спільноти.

Фактивний предикат *пам'яті забути* є лише в одному прикладі: *...про коронавірус я якось забув...* [Дмитро Кулеба, 24 березня 2022]. Те, що коронавірус був, не викликає сумнівів ні в кого, тому в цьому випадку предикат пресупонує лише загальні фонові знання про світ.

Фактивний предикат *пам'яті згадати* є у прикладах висловлень, що пресупонують правдивість того, що про що розповідає мовець: *Згадав, що остання країна, в яку літав до війни була Нідерланди* [Масі Найєм, 6 квітня 2022]; *Згадав, що я не експерт з усіх питань* [Масі Найєм, 29 березня 2022]. Якщо врахувати контекст другого прикладу висловлення, то можна припустити, що автор також і іронізує над тим, хто не зміг пригадати про себе цей факт.

Серед фактивних предикатів *пам'яті* є також цікавий приклад — дієслово *впізнати*: *На базарчику впізнала жінка* [Сергій Жадан, 26 березня 2022]. Цього дієслова немає в переліку прикладів фактивних предикатів *пам'яті*, але безумовно, враховуючи його семантику, його можна до них зарахувати, адже впізнати можливо лише когось, хто тобі вже відомий, кого ти вже знаєш. Академічний тлумачний словник подає таке визначення: «виявляти в кому-, чому-небудь когось знайомого або щось знайоме» [35]. У цьому випадку використання цього фактива пресупонує, що автор допису популярний, і жінка знає про нього, хоча він може і не знати її.

Найпопулярнішим фактивним предикатом *пам'яті* виявилось дієслово *нагадати*. У прикладах воно трапляється у минулому часі: *ФБ цією фото нагадав, що рівно два роки тому не було повномасштабної війни, ми боролися з коронавірусом і я втомлений повертався додому пізно ввечері, коли Єгор якраз*

виходив з Густавом погуляти [Дмитро Кулеба, 24 березня 2022]; *Зі свого боку вирішив трохи пожвавити дискусію, і під час свого слова нагадав присутнім один з виступів Адольфа Гітлера, який змусив реготати Геринга та всю нацистську верхівку* [Станіслав Асєєв, 31 січня 2022]; *Напередодні свята нагадали з Сергій Притула що в країні йде війна* [Віталій Дейнега, 13 жовтня 2022]; *Плюс окремо про це [дедлайн] їм нагадали міжнародники* [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022]. У першому та другому прикладах йдеться про минулі події, тоді як у двох останніх — про те, що щось розгортається в теперішньому часі — війна та конкурс на керівника НАБУ. Також є один приклад вживання дієслова в наказовому способі: *Напишіть їм, зверніться до них і нагадайте, що ви маєте право знати, куди йдуть ваші гроші* [Сергій Притула, 7 лютого 2022].

Предикат пресупонує істинність підлеглої частини, а оскільки він ужитий в наказовому способі, тобто як заклик до дії, то ще й пресупонує, що автор переконаний, що його аудиторія вже знає свої громадянські права й готова діяти. В аналізованому матеріалі є два приклади використання фактивного предиката пам'яті *нагадати* в першій особі однини, однак вони відрізняються: *Нагадую, що замовлення відправляються в порядку черги, яка сформувалась по мірі надходження передзамовлень* [Катя Бльостка, 8 вересня 2021]; *Нагадую що все одно ми переможемо* [Антон Швець, 27 травня 2022]. У першому випадку це класична пресупозиція, яка передбачає, що висловлене в залежній частині — об'єктивний факт. У другому випадку підлегла пропозиція в майбутньому часі, тому предикат пам'яті скоріше пресупонує те, що ця пропозиція є загальним переконанням, спільною надією, ніж фактом. Найбільше прикладів висловлень з фактивним предикатом пам'яті *нагадати* у першій особі однини майбутнього часу: *Скромно нагадаю, що паперову та електронну версію ви можете придбати на сайті видавництва Віхола, за посиланнями, що в дописі* [Катя Бльостка, 2 грудня 2021]; *Останній, нагадаю, також є членом конкурсної комісії з обрання керівника САП* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]; *Нагадаю що війні вже 8 років* [Антон Швець, 8 травня 2022]; *Нагадаю, що в середу КМУ не затвердив конкурсну комісії з обрання директора НАБУ бо... "не встигли"*

приготувати проєкт рішення (напірець на три абзаци) [Віталій Шабунін, 14 лютого 2022]; Останній, нагадаю, є членом комісії з обрання голови САП і не дає Банковій сфальшувати/зірвати той конкурс [Віталій Шабунін, 15 лютого 2022]; Нагадаю, що на асфальтні закупівлі влада витрачає в ДЕСЯТЬ (10) разів більше ніж на військові [Віталій Шабунін, 18 лютого 2022]; Нагадаю, що суддя який розглядає цей позов - підозрюваний у справі НАБУ і САП по сумнозвісних плівках ОАСКу [Віталій Шабунін, 28 вересня 2021]; Нагадаю президенту, як його вже раз підставили (зі справою Шеремета) [Віталій Шабунін, 23 вересня 2021]; До речі, нагадаю, що два роки тому та сама судова мафія вже зірвала першу судову реформу президента [Віталій Шабунін, 14 вересня 2021]. Усі ці приклади відсилають до фактів, які або відбуваються на момент дописів, або відбувалися в минулому.

Отже, фактивні предикати пам'яті в аналізованому матеріалі представлені дієсловами: *пам'ятати, забути, згадати, впізнати, нагадати*, які переважно пресупонують істинність залежної пропозиції з точки зору мовця.

2.1.6. Дієслова зміни стану

Серед аналізованих одиниць виокремлено 17 прикладів висловлень із дієсловами зміни стану. Загальною пресупозицією більшості з них є те, що дія відбувалася раніше. Найтиповішим прикладом цього типу маркерів є дієслово *продовжувати*: *Продовжуємо влаштовувати Західне турне воєнним злочинцям з Ізоляції [Станіслав Асєєв, 9 грудня 2021]; Над їх [інституцій] розбудовою і продовжуємо працювати [Віталій Шабунін, 14 лютого 2022]; Щодо останнього, то санкційний каток продовжить закатувати російську економіку в асфальт [Дмитро Кулеба, 2 квітня 2022]; Продовжуємо розповідати «де і як» найбагатші українські бізнесмени під час війни [Михайло Ткач, 26 травня 2022]; Антон Геращенко продовжує піарити зрадників України [Сергій Стерненко, 26 квітня 2022]; Впринципі і продовжують передавати постійно і регулярно... [Роман Сініцин, 27 квітня 2022]. Вбивства і утиски на*

грунті української мови продовжуються [Аліна Михайлова, 9 листопада 2021].

Прикметно, що в усіх випадках дієслово продовжувати є частиною складеного дієслівного присудка, який, власне і означає, що саме за дія була раніше. У випадку останнього прикладу речення можна переробити так, щоб був складений дієслівний присудок — *продовжують вбивати та утискати*. Антоніми дієслова *продовжити* *припинити* та *перестати*, по суті, пресупонують те саме — дія відбувалася раніше: *Щойно за позовом України Міжнародний Суд ООН зобов'язав Російську Федерацію негайно припинити військову операцію в Україні [Дмитро Кулеба, 16 березня 2022]; Сьогодні ти перестала просити у свого голуба гроші на манікюр і помаду [Катя Бльостка, 16 вересня 2021]; ...будь ласка, перестаньте в описах пам'ятника Булгакову й далі йменувати його «ВЛАСНИКОМ» дому на Андріївському, 13... [Оксана Забужко, 28 квітня 2022].* Такі дієслова змінити стану як *закінчити*, *завершити* додатково пресупонують ще й процесуальність: *Із відзнакою закінчив Інститут міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка! [Сергій Стерненко, 24 квітня 2022]; Виставка з війни Предметно - документальна виставка з зони АТО завершилась рівно тиждень тому! [Аліна Михайлова, 24 жовтня 2021]; завершив нову книжку [Володимир Єрмоленко, 11 січня 2022].* Дієслово *перейти*, виявлене в одному з прикладів, пресупонує що раніше відбувалася протилежна дія, а саме авторка розмовляла російською: *І лише 7 років тому я перейшла на українську мову [Аліна Михайлова, 9 листопада 2021].* Ця пресупозиція є і в дієслова *знести* — «знищувати, ламаючи, руйнуючи і т. ін.» [13]. Це протиставлення навіть виражене в народній приказці «ламати — не будувати». Приклад *Бля а чого Пушкіна у Тернополі знесли? [Антон Ходза, 9 квітня 2022]* пресупонує, що раніше пам'ятник Пушкіну в Тернополі стояв. До дієслів зміни стану можна й зарахувати *прочитати*, оскільки воно передбачає, що до цього певний твір не читали, тому це буде вперше. Одне із визначень в Академічному тлумачному словнику вказує, що це слово має значення «знайомитися з чимсь шляхом читання» [31]. На відміну від інших дієслів, воно націлене в майбутнє, бо вжите в наказовому способі, і пресупонує переконання

авторки, що цей твір не прочитаний спільнотою: *Так ось, прочитаймо, нарешті, «Золотий гомін»* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022]. Дієслово з'являється також позначає зміну стану — раніше щось не було доступне зорові, наявне [14]. Наприклад, у висловленні *...а в грудні 2021-го на будинку Листовничого навіть з'явилася перша "небулгаковська" дошка!* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022] дієслово пресупонує, що раніше якихось інших, «не булгаковських» дощок, не було взагалі. Отже, дієслова зміни стану пресупонують, що дія або не відбувалася раніше, або відбувалася дія, протилежна до вираженої асертивним компонентом.

2.1.7. Ітеративи

Серед проаналізованих висловлень є 19 прикладів із ітеративами. Усі вони пресупонують, що дія, виражена асертивним компонентом, повторювана, тобто траплялася і раніше. Найпопулярнішим маркером цього класу є прислівник *знову*: *...якому пообіцяли, що вже 28 лютого він [Віктор Янукович] знову стане президентом України* [Антон Ходза, 15 квітня 2022]; *Влада знову проїбала, тому нас врятував народ* [Антон Швець, 27 травня 2022]; *В Газпрому знову істерика* [Антон Швець, 13 травня 2022]; *Бо відтепер знову в лавах ЗСУ* [Масі Найєм, 17 квітня 2022]; *Зранку на хідниках знову багато кришеного скла* [Сергій Жадан, 24 березня 2022]; *Зараз знову увімкнулась сирена* [Сергій Жадан, 24 березня 2022]; *Знову країна-агресор намагається чужими руками покарати патріотично налаштованого українця* [Олег Сенцов, 3 січня 2022]; *Минуло сім років, і от ми рахуємо «борти», що везуть нам зброю від союзників, обліковуємо ворожі танки на кордонах та готуємось знову захищати незалежність та соборність* [Євген Дикий, 22 січня 2022]. Прикметно, що *знову* може стосуватися як і життя окремого блогера, так і спільного фонду знань. Наприклад, у висловленні Масі Найєма маркер стосується суто його досвіду (він був військовим раніше, 2015 року), тоді як в інших прикладах — спільного досвіду або спільних знань (Віктор Янукович був президентом, різка

оцінка дій влади буває досить часто, реакція Газпрому на санкції та нову політику західних держав уже була бурхливою, кришене скло та сирена — повторювані реалії війни, Росія вже намагалася притягнути до відповідальності українця в іншій країні — Віталія Марківа, і українці протягом історії уже захищали свою незалежність). Прикметник *черговий* також пресупонує повторюваність, наприклад: *Розвінчали черговий укрофейк* [Антон Ходза, 21 квітня 2022]; *Позаминулого тижня українські військові захопили на полі бою чергову колекцію російської техніки* [Дмитро Кулеба, 19 березня 2022]; *Чергова колона такого необхідного транспорту, готується до роботи на передовій* [Яна Зінкевич, 26 травня 2022]; *Чергові пікапчики Госпітальєри Госпитальєры Hospitallers вирушили на ротації по різних ділянках фронту, для заміни уже працюючих екіпажів* [Яна Зінкевич, 22 травня 2022]; *Запостив черговий апдейт по судовій реформі в ТГ* [Віталій Шабунін, 17 вересня 2021]; *Нещодавно перед від'їздом я в черговий раз переїхав на орендовану квартиру, тож ще досі підіймаюсь до неї "на автоматі", за звичкою, а не конкретними цифрами* [Станіслав Асєєв, 22 листопада 2022]. Синонімом прикметника *черговий* можна назвати сполучення прислівника та числівника *ще один*, яке також пресупонує повторюваність, як у висловленнях: *А ми запускаємо ще один навчальний курс* [Павло Ковтонюк, 4 листопада 2021]; *Зіграли нині ще один концерт на одній із станцій метро* [Сергій Жадан, 23 березня 2022]. Серед прикладів ітеративів-дієслів було виокремлено дієслово *повертатися*: *Раптово повернулася зима* [Сергій Жадан, 27 березня 2022]; *Після п'ятирічної перерви на наші екрани повертається легендарне шоу «Україна має талант»!* [Сергій Притула, 23 жовтня 2021]; *Ні, ми повернулися ще в листопаді!* [Володимир Єрмоленко, 15 лютого 2022]. В усіх прикладах очевидне те, що зима, шоу і сім'я раніше вже були — в певному часовому проміжку або в певному місці. Отже, ітеративи пресупонують повторюваність дії, пов'язаної або з досвідом конкретного мовця, або з досвідом чи знаннями спільноти.

2.1.8. Підрядні речення часу

В аналізованому матеріалі є 11 прикладів висловлень, які можна зарахувати до класу маркерів підрядних речень часу. З них 5 — власне підрядні часу, 5 — дієприслівникові звороти, та один приклад висловлення з обставиною часу: *Матрос-курець після служби на крейсері Москва влаштувався на нафтобазу у Брянську* [Антон Ходза, 25 квітня 2022]. Такі висловлення пресупонують, що висловлена в підрядній частині чи в дієприслівниковому звороті додаткова інформація, справді відбувалася в певний час, тобто пресупонують істину, наприклад: *Коли я був послом при Раді Європи у Страсбурзі, то декілька разів їздив до сусіднього Баден-Бадена в Німеччину* [Дмитро Кулеба, 22 березня 2022]; *Це практичні поради, якими сам користувався, коли літав в промзоні Авдіївки в 2016 році* [Масі Найєм, 31 березня 2022]; *Коли був мобілізований в 2015 році, то ми займались розвідкою в тому числі через соціальні мережі сепаратистів* [Масі Найєм, 21 березня 2022]; *Він керував ротою 122-й окремих батальйон ВДВ, коли ми воювали в Авдіївці* [Масі Найєм, 28 лютого 2022]; *Вона і її діти Гена та Світлана дуже допомогли мені, коли почалися проблеми з бабусею* [Віталій Дейнега, 2 вересня 2021]. Приклади з дієприслівниковими зворотами так само пресупонують істину додаткової інформації: *І зробив це ТОЙ САМИЙ суддя ОАСКу (Огурцов), який виніс рішення щодо знесення конкурсу САП, обгрунтувавши це НЕІСНУЮЧОЮ нормою закону* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]; *На прохання читачів, відсилаю «до джерел», повторюючи свою «статтю, з якої все почалося» (с)...* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022]; *Тоді, у 2021-му році, попри обмеження, забудовникам вдалося продати один борт і придбати новий* [Михайло Ткач, 27 травня 2022]; *Рівне - місто, в якому я прожила два роки, самостійно себе забезпечуючи після розлучення* [Катя Бльостка, 22 лютого 2022]; *Перекладаючи книжку про історію магії, мимоволі ловлю себе на думці, що нині деякі розхожі практики минулого повторюються як своєрідний фарс* [Остап Українець, 28 січня 2022]; *Завершуючи з рубрикою «Цитати великих*

людей», хочу подякувати за всі компліменти... [Катя Бльостка, 18 січня 2022].
Отже, конструкції з підрядними реченнями часу та дієприслівниковими зворотами пресупонують правдивість висловленої в них додаткової інформації.

2.1.9. Підрядні означальні речення

Визначальною рисою підрядних означальних та з'ясувальних речень, а також дієприкметників та дієприкметникових зворотів є те, що вони, крім додаткового контексту, пресупонують істинність висловленого. В аналізованому матеріалі є 21 приклад таких висловлень. Найбільше прикладів із власне підрядними реченнями: *Так от, чіткого розуміння, на що йдуть ці гроші немає* [Сергій Притула, 7 лютого 2022]; *Тому я звернувся із цим до депутатів, з якими я підтримую адекватний зв'язок* [Сергій Притула, 7 лютого 2022]; *...хочу подякувати за всі компліменти, що рясно сипляться на мене з директу вже третю добу поспіль* [Катя Бльостка, 18 січня 2022]; *Пам'ятаю, що ті хати, в яких давали по 50 коп вважались серед нас, дітей, «золотими точками»* [Катя Бльостка, 7 січня 2022]; *Нагадую, що замовлення відправляються в порядку черги, яка сформувалась по мірі надходження передзамовлень* [Катя Бльостка, 8 вересня 2021]; *3-х делегують міжнародні партнери України, що надавали Україні підтримку в сфері запобігання та протидії корупції* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]; *І зробив це ТОЙ САМИЙ суддя ОАСКу (Огурцов), який виніс рішення щодо знесення конкурсу САП, обгрунтувавши це НЕІСНУЮЧОЮ нормою закону* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]; *Той самий менеджмент, який роздерибанив гроші на будівництві сховища ядерного палива у Чорнобилі* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]; *хто понесе відповідальність за призначення Міністром Тарана та НГШ Хомчака, які фактично на два роки зупинили розвиток ЗСУ?* [Тарас Чмут, 9 травня 2022]; *Учора Кабінет Міністрів України прийняв зміни до постанови «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану», які лобіювала команда Повернись живим* [Тарас Чмут, 27

березня 2022]; Система NAZOVNI, яку ми презентували в грудні 2021 року, працює [Дмитро Кулеба, 25 березня 2022]; Одесита Ігоря Голода, який працював в місцевому ресторані Rizzi, звільнили за його відеозвернення до росіян через війну Росії проти України [Дмитро Кулеба, 22 березня 2022]; Селяни ходять городами, сваряться на москалів, від яких поприлітало тиждень тому [Сергій Жадан, 26 березня 2022]; Уже декілька місяців триває епопея стосовно турнікетів, що закупляють волонтери і меценати по 70-100-200 грн, мотивуючи, що це краще ніж нічого [Яна Зінкевич, 20 травня 2022]; відхід культури сповіді, яка була нормою для європейської християнської цивілізації багато століть, є дуже важливим підземним трендом нашого буття [Володимир Єрмоленко, 10 листопада 2021]; Вчора у Венеції відбулась прем'єра фільму «Reflection» Valentyn Vasyanovych, в якому я зіграв коротеньку роль офіцера ФСБ [Станіслав Асєєв, 8 вересня 2022]. Прикладів з дієприкметниковими зворотами та дієприкметниками менше, однак вони демонструють ті самі явища: Контрольовані Татаровим члени хоч розблокували конкурс, проте, спробували запрограмувати його подальший зрив [Віталій Шабунін, 28 вересня 2021]; Вночі, недалеко від цього дому, впала ракета, запущена з російського корабля [Сергій Жадан, 24 березня 2022]; В 2003-2011 роках очолював Групу держав у боротьбі з корупцією, створену Радою Європи [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]; Звільнені журналісти Kyiv Post започатковують нове видання [Михайло Ткач, 22 листопада 2022]. Підрядне з'ясувальне речення також пресупонує істинність: Хто бачив моє відео на Ютубі про військовий збір, знають про що зараз мова [Сергій Притула, 7 лютого 2022]. Отже, маркери цього класу мають різноманітне мовне вираження та пресупонують істинність інформації в підрядній частині та в дієприкметникових зворотах.

2.1.10. Порівняння

Висловлення з порівняннями пресупонують наявність ознак порівняння в обох об'єктів, адже без цієї умови порівняння було б неможливим. В аналізованому матеріалі є 8 прикладів використання цього класу маркерів пресупозицій, наприклад: *Але суть лишилась та сама: більше години запитань про концтабір та вже традиційне - як і у Вашингтоні, Нью-Йорку та Берліні - питання: чому Палич вільно мешкав у Києві цілих два роки?* [Станіслав Асєєв, 7 грудня 2021]; *Бо, як і в 2014, 2015, і далі, дуже потрібно пояснювати те, що у нас відбувається* [Володимир Єрмоленко, 21 лютого 2022]; *Як і попередні роки, гроші збирають для медбату Госпітальєри (минулого разу ця сума досягла позначки у 1,500\$!) та військових кінологів України* [Яна Зінкевич, 21 вересня 2021]; *А на Банковій до істерики бояться незалежних правоохоронців, а тому з конкурсом щодо НАБУ ганьбитимуть країну так само, як з САП* [Віталій Шабунін, 14 лютого 2022]; *...бо впливати на нього, як з САП, не зможе...* [Віталій Шабунін, 9 лютого 2021]; *Зранку на службі в церкві людей більше, ніж тиждень тому* [Сергій Жадан, 26 березня 2022]; *Сьогоднішнє рішення Кабміну ще більше незаконне ніж вчорашнє* [Віталій Шабунін, 15 лютого 2022]; *Команда Зеленського починає аналогічне пекло в конкурсі на директора НАБУ* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]. Отже, порівняння можуть бути виражені як порівняльними конструкціями, так і прикметниками, які актуалізують пресупозицію.

2.1.11. Контрфактивні підрядні умови

Контрфактивні підрядні речення умови пресупонують протилежне до висловленого в підрядній частині. Наприклад, в аналізованому матеріалі є речення *Якби ситуація не була настільки напружена, це було б навіть доволі весело* [Остап Українець, 18 лютого 2022], яке пресупонує, що ситуація, про яку йдеться авторові, напружена.

2.1.12. Запитання

Запитання пресупонують існування того, про що йдеться, наприклад: *Ви дивились фільм «Життя прекрасне»?* [Масі Найєм, 2 квітня 2022]; *Пам'ятаєте ракету яка потрапила в житловий будинок на Солом'янці?* [Віталій Дейнега, 18 березня 2022]; *А ви знали, що багато авто для армії переганяють через кордони саме наші жінки?* [Зоя Казанжи, 22 квітня 2022]; *Втомилися від ганьби довкола САП?* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]. У реченнях із запитальними займенниками виникає також і інший тип пресупозицій, наприклад: *Куди йдуть наші 1,5% військового збору?* [Сергій Притула, 7 лютого 2022]; *хто понесе відповідальність за призначення Міністром Тарана та НГШ Хомчака, які фактично на два роки зупинили розвиток ЗСУ?* [Тарас Чмут, 9 травня 2022]. У першому реченні пресупозицією буде те, що 1,5% військового збору *куди*сь ідуть, а в другому прикладі, що *хтось* повинен понести відповідальність.

2.1.13. Числівники

Числівники входять до складу інших класів маркерів пресупозицій (наприклад разом із прислівником ще — до ітеративів), але також можуть пресупонувати і самостійно, наприклад, в аналізованому матеріалі є 2 приклади використання власне кількісних числівників: *Минулого року я вже рекомендував вам одну з робіт важковаговика української політики 90-их і нульових* [Сергій Притула, 3 лютого 2022]; *Я радію, що троє з них [синів] його завжди пам'ятатимуть* [Катя Бльостка, 27 січня 2022]. В обох прикладах пресупозицією буде те, що робіт більше, ніж одна, а синів більше, ніж три.

2.1.14. Дієслова

В аналізованих висловленнях є кілька прикладів дієслів, які важко зарахувати до одного з уже обговорюваних класів маркерів пресупозицій,

зокрема такі дієслова як: *додавати/додати, збільшити, знайти, дотиснути, змусити, посилювати*. Загалом їх об'єднує їхня семантика — були докладені зусилля, щоб щось вирішити, однак кожен випадок потрібно розглядати окремо, тому що пресупозиції можуть бути різні. Наприклад, у висловленнях *Додали можливість купити електронну версію (еріб), надалі плануємо десь так само, випускати електронні версії за кілька місяців після виходу паперових* [Остап Українець, 21 лютого 2022]; *...і додаю, до всіх учасників нинішньої «пам'ятникової» дискусії, будь ласка, перестаньте в описах пам'ятника Булгакову й далі йменувати його «ВЛАСНИКОМ» дому на Андріївському, 13...* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022] пресупозиціями є те, що раніше не було можливості купити електронну версію та те, що раніше авторка не зверталася конкретно до цієї частини аудиторії з цим проханням. У прикладі *З цікавого - збільшилася кількість запитів на протимінну тематику - потрібно розмінювати русняві покинуті чи захоплені позиції, техніку та наші відбиті населенні пункти* [Тарас Чмут, 1 квітня 2022] дієслово *збільшити* пресупонує, що певна кількість подібних запитів була завжди. Схожа пресупозиція і в дієслова *посилювати*, як от у прикладі *Російська наволоч з кожним днем посилює свої спроби прориву на нашому напрямку* [Олег Сенцов, 30 квітня 2022]. З цього висловлення очевидно, що спроби прориву були і раніше. Дієслово *знайти* пресупонує, що експліцитно вираженій інформації передував процес пошуку — щось шукали: *Знайшли дуже норм конверсійні геліки і дефи в УК* [Роман Сініцин, 19 квітня 2022]; *Суд не знайшов жодних доказів тверджень Росії про геноцид на території України* [Дмитро Кулеба, 16 березня 2022]; *А сьогодні вже знайшли господаря, тому його вже звуть Рекс і він вже на операції в Звірополіс, поки господар їде в Київ* [Масі Найєм, 26 березня 2022]. Дієслово *дотиснути* також пресупонує, що тиск на когось чи щось тривав певний час, що це був кропіткий процес: *Ми дотиснули відключення низки російських банків від SWIFT* [Дмитро Кулеба, 27 квітня 2022]. Дієслово *змусити* пресупонує, що суб'єкт не хотів щось робити, наприклад *Тобто під тиском медіа Шмигаль таки був змушений питання*

порушити [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022]. Отже, попри схожу семантику дієслова цієї групи можуть мати різноманітні пресупозиції.

2.1.15. Частки.

В аналізованому матеріалі є 20 прикладів висловлень із частками. Пресупозиції, про які сигналізують частки, різняться, тому кожен приклад варто розглядати окремо. Наприклад, висловлення із заперечною часткою не + займенниками або прислівниками автори вживають для пом'якшення різких формулювань: *Бо не всі ці гроші йдуть на армію* [Сергій Притула, 7 лютого 2022]; *Так, нехай ми не завжди сходимося у низці питань, які стосуються формування суспільного договору в Україні, але такі розмови для мене є безцінними і такими, що збагачують внутрішньо* [Сергій Притула, 3 лютого 2022]; *Не все в житті потрібно вигризати зубами* [Катя Бльостка, 25 вересня 2021]; *Не кожній же «курці» так щастить, правда?* [Катя Бльостка, 16 вересня 2021]. В усіх прикладах є пресупозиція частковості, тобто якась частина грошей іде на армію, інколи сходяться в низці питань, дещо потрібно вигризати зубами, декому щастить.

Частки *і* та *таки* пов'язані з анафоричним контекстом, тобто пресупонують минулі події, які можна вивести з контексту речення, як-от у прикладах: *Як ми і попереджали, Кабмін сьогодні продинамив формування конкурсної комісії з обрання директора НАБУ* [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022]; *Як ми і попереджали, ОП готує знесення конкурсу на директора НАБУ* [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022]; *За результатами якої, я так розумію, і придумали “геніальний” план...* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]; *...будь ласка, перестаньте в описах пам'ятника Булгакову й далі йменувати його «ВЛАСНИКОМ» дому на Андріївському, 13...* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022]; *...але молодець-ведучий таки дав мені останнє слово* [Ірена Карпа, 28 лютого 2022]; *Кабмін Зеленського таки підірвав конкурс на директора НАБУ* [Віталій Шабунін, 15 лютого 2022]; *Міністри Зеленського таки включили Драго Коса в*

комісію, проте дописали в рішення спеціальну умову під нього [Віталій Шабунін, 15 лютого 2022]. Частина так самож додає інші пресупозиції, не лише загально пов'язує речення з минулими контекстами, наприклад *таки дав* пресупонує, що для авторки було важливо мати останнє слово, однак вона не знала, чи зможе його мати. *Таки підірвав* пресупонує, що, попри критику, Кабмін не змінив свого початкового рішення завадити конкурсу, а *таки включили* пресупонує, що це сталося всупереч бажанням міністрів.

Частина *і* в сполучі з прислівником *ще* пов'язана з катафоричним контекстом. Наприклад, у висловленнях *Але публічно ВИПРАВДОВУВАТИ фігуранта провадження - ще й провладного депутата?! Ще й ДО закриття справи!* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022] частина пресупонує неприпустимість таких дій. Ця пресупозиція пов'язана із знаннями про те, що державні органи влади не повинні робити винятків для провладних депутатів, а також про те, що поки триває слідство, ДБР як орган державної влади не має давати особистих оцінок, а має бути неупередженим.

Приклади висловлень із частками *ж/же* показують різні типи пресупозицій. У висловленні *Вулицями перемітає куряву - ми ж степове місто)* [Сергій Жадан, 24 березня 2022] частина пресупонує, що для степових міст загалом характерна курява, тобто пов'язана з поняттям норми. А у прикладі *Ваш же міністр кабінету міністрів проговорився, що ви це питання обговорювали з міністрами ДО засідання* [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022] частина *же* радше навпаки пресупонує нетиповість та ненормальність ситуації, адже той факт, що хтось із середини команди проговорився дає можливість висловити пряме звинувачення, стає незаперечним доказом. Нетиповість певної ситуації підкреслює також частина *навіть*: *Харків'яни в неділю сидять удома, навіть комунальники відпочивають* [Сергій Жадан, 27 березня 2022]. Оскільки комунальники зазвичай на вулиці, то нетиповість того, що вони вдома підкреслено часткою *навіть*. Частина *аж* у висловленні *Нижче розповім про делегованих міжнародниками експертів, які викликали аж таку істерику в Офісі президента* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022] пов'язана з оцінкою

ситуації і пресупонує, що реакція, на думку автора висловлення, не виправдано бурхлива.

Отже, частки можуть пресупонувати як поняття норми, так і нетиповість певного факту.

Частка *лише* у висловленнях пресупонує додаткові ситуації, пов'язані з контекстом речення, наприклад: *І це лише передпродаж* [Катя Бльостка, 8 вересня 2021]; *...Шмигалю треба продинамити прийняття рішення на ще лише одному засіданні - в понеділок* [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022]. У першому висловленні частка вводить пресупозицію, що зазвичай передпродаж викликає значно менший ажіотаж, а також пресупонує припущення, що коли почнеться продаж, то активність буде ще більша. У другому прикладі частка *лише* пресупонує, що засідання в понеділок буде не черговим у списку, а останнім.

Частка *вже* у прикладі *...якому пообіцяли, що вже 28 лютого він знову стане президентом України* [Антон Ходза, 15 квітня 2022] пресупонує поширене прескриптивне переконання росіян у швидкій перемозі, над якою автор іронізує.

Отже, частки як маркер пресупозицій можна виокремити суто за формальним критерієм, адже, як показує аналіз, те, що вони пресупонують відрізняється в кожному висловленні.

2.2. Функції пресупозицій

Прагмалінгвістичний аналіз передбачає дослідження інтенцій мовців — чому вони обирають ті або інші мовні засоби для досягнення своєї комунікативної мети. Загальною ознакою всіх пресупозицій можна назвати те, що незалежно від того представляють вони вже відому чи нову інформацію, вони сприймаються як фонова інформація, відповідно — менш важлива для розвитку діалогу [49, 14]. Іншою прикметною характеристикою пресупозицій є те, що вони передбачають спільну відповідальність учасників спілкування, оскільки або є їхніми спільними знаннями, або стають такими, оскільки адресат

засвоює їх, переважно не піддаючи сумніву [49, 39]. Таке сприйняття пресупозицій тісно пов'язано з принципом кооперації Грайса, зокрема з максимою релевантності («не відхиляйся від теми») — оскільки пресупонована інформація не є темою спілкування, адресат не зосереджується на з'ясуванні її правдивості чи неправдивості [9, 223]. Така риса пресупозицій дозволяє В. Мазії розглядати їхню маніпулятивну функцію [49, 39]. Ю. Пирогова у свою чергу зазначає, що провести межу між комунікативним впливом і маніпуляцією буває складно, бо хоч імпліцитна інформація, одним із видів якої є пресупозиції, і має маніпулятивний потенціал завдяки своїй прихованій природі, однак маніпуляція потребує взаємодії, тобто адресат може або піддатися, або залишитися відданим своїм поглядам. Дослідниця, з покликанням на С. Кару-Мурзу, називає маніпуляцію не насильством, а спокусою [30]. В. Мазія однак формулює більш етичне правило, пов'язане з доцільністю використання пресупозицій: можна імпліцитно подавати об'єктивну інформацію, але суб'єктивна інформація має бути виражена асертивно [49, 120]. Дослідниця наголошує, що це особливо важливо для журналістського дискурсу, адже якщо якась інформація є продуктом суб'єктивного обдумування журналіста, вона більше не належить об'єктивній реальності — вона стає журналістським поглядом на цю реальність [49, 119]. Р. Блакар у своїй розвідці про мову як інструмент соціальної влади одним із механізмів влади називає приховані наміри, те, що не виражено прямо, тобто фактично імпліцитну інформацію висловлення [8, 109]. Дослідник також зазначає, що вибір певних слів та виразів породжує певний контекст, і який саме це буде контекст, залежить, власне, від конкретних виборів мовців [8, 112]. Т. Ніколаєва називає пресупозиції одним із виявів лінгвістичної демагогії. Їхній вплив на адресата вона окреслює так: мовець, використовуючи пресупозицію, відсилає адресата до спільного фонду знань, тому адресат не наважується якось оскаржувати почуте, яке начебто вже відоме всім, крім нього [27, 118]. У цьому контексті важливо також відмітити зауваги Т. ван Левена про особистостей як інструмент легітимації. Зокрема у випадку блогерів йдеться

про два види авторитетності. По-перше, люди схильні довіряти експертам у певній галузі, а коли такий образ у певного блогера вже створений, його слова піддаються менш критичному перегляду та сприймаються як належне. Фейсбук як платформа показує різноманітність думок, тому люди можуть бачити більш, ніж один погляд на якусь проблему [46, 107]. По-друге, люди схильні приймати думки та наслідувати поведінку тих, кого вважають прикладами та лідерами думок [46, 107–108]. Це створює сприятливі умови для того, щоб пресупонована інформація сприймалася як належне. В. Мазія зауважує, що коли пресупонується нейтральна інформація, що так чи інакше справді мала місце в реальності, то нічого маніпулятивного в пресупозиціях немає. Навпаки, їхнє використання в такому випадку виправдане та корисне, адже це не обтяжує текст інформацією, яка може бути вже відомою певній частині аудиторії, та водночас дозволяє без додаткових зусиль засвоїти цю інформацію в процесі розуміння тексту людьми, які не були ознайомлені з нею раніше [49, 106]. Г. Мірошніченко називає цю функцію семантичною компресією, адже «за рахунок імплікування компонентів, які здаються учасникам мовленнєвого акту легкими для відтворення зі змісту експліцитних компонентів, смислова і змістова структура тексту розширюється, у той час як формальна зменшується» [23, 77–78]. Однак, інша річ, коли пресупонована інформація стосується оцінки якихось фактів, подій, явищ чи персоналій, адже тоді це створює такі умови, коли адресат сприймає інформацію певним чином, саме так, як її оцінює та подає адресант, особливо враховуючи, що пресупонована інформація, на відміну від асертивної, не є темою розмови, отже, для її осмислення приділяється менше часу. Саме тому політики часто критикують та звинувачують опонентів непрямо, використовуючи імпліцитну інформацію. Н. Арутюнова та О. Падучева також називають непряме звинувачення однією з функцій пресупозицій [3, 30]. Також дослідниці відзначають, що іншою прикметною функцією пресупозицій є небажання нести відповідальність за сказане, з чим погоджується і В. Мазія, коли зазначає, що використання пресупозиції передбачає розділену відповідальність — завжди можна щось

заперечити, покликаючись на те, що адресат неправильно інтерпретував якесь повідомлення [49, 39]. Т. ван Дейк також називає можливість заперечення однією з рис пресупозицій [43, 597]. Н. Арутюнова та О. Падучева ще вказують, що функціями пресупозицій є ввічливість та підвищення експресивності [3, 30]. Підвищення експресивності часто відбувається за допомогою використання іронії та риторичних запитань. Іронія вимагає від адресата робити вибір щодо того, як інтерпретувати висловлення не лише з позиції сприйняття вимовленого та невимовленого, а й з моральної точки зору правильного та неправильного [49, 111]. Щодо риторичних запитань, то Г. Мірошниченко називає їх одним з інструментів семантичної компресії, адже вони конденсують певні смисли, наприклад, запрошення до обговорення, близькість, діалогізм, а також посилюють емоційний фон проблеми, висловленої в запитанні [22, 86]. Отже, використання пресупозицій може не мати жодних прихованих намірів і бути лише інструментом семантичної компресії, але також може мати і функції комунікативного впливу та навіть маніпулятивну. Крім того, пресупозиції можуть використовуватися для більш ввічливих формулювань, для підвищення експресивності та для непрямого звинувачення. Доцільно розглянути функції пресупозицій на прикладах з аналізованого матеріалу.

В прикладах з означеними описами можна натрапити на використання пресупозицій у функції непрямого звинувачення, а саме у висловленнях: *І мова навіть не проте, що відео НЕ з траси, де трапилася пригода (в ДБР самі це визнають)* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]; *Бо цілий секретаріат КМУ не спромігся підготувати проект цього рішення для голосування* [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022]. В другому висловленні також є іронія. Використання конструкцій із присвійним займенником *наш* навпаки створює відчуття близькості та налаштовує прихильно до авторів дописів. Л. Компанцева зауважує, що діалогічність допомагає просуванню ідей серед спільнот, «які мають близькі цінності та інтереси» [16, 71]. Це особливо помітно в прикладах *Я можу пхати всі наші важливі посили (закрите небо, більше санкцій, літаки і пво)...* [Ірена Карпа, 5 березня 2022] та *Це просто світоглядно «наша» компанія*

з правильними цінностями і орієнтацією... [Роман Сініцин, 29 квітня 2022]. Однак, Д. Кулеба у своїй книзі «Війна за реальність. Як перемагати у світі фейків, правд і спільнот» акцентує на негативних аспектах моделювання таких спільнот. Він зауважує, що хоч у спільнотах і справді легше знаходити однодумців і координуватися, вони привчають орієнтуватися на «єдино правильну» лінію мислення. Автор також підкреслює, що ймовірність того, що людина підтримає певний наратив визначається в тому числі й кількістю друзів, які вже підтримали його [19, 152–153]. Враховуючи також зауваження Т. ван Левена щодо ролі блогерів як інструменту легітимації, виглядає так, що соцмережі та власне блогери можуть стати механізмом маніпуляції, культивууючи спільноти за інтересами та цінностями.

Якщо розглядати приклади з емотивними фактивними предикатами, то маніпулятивна функція пресупозицій в них очевидна, адже автори висловлень використовують оцінну лексику в пропозитивній частині висловлень, а отже, налаштовують адресатів на їхнє бачення та оцінку фактів. Для блогосфери таке використання мовних одиниць загалом виправдане, оскільки блогери мають перевагу над медіа в цьому аспекті — вони не повинні зберігати баланс думок та бути об'єктивними, для них цілком нормально бути суб'єктивними. Цікаво, що окрім оцінної лексики, яка формує в адресатів певне ставлення до фактів, автори висловлень з емотивними фактивними предикатами також використовують непряму рекламу, як-от у висловленнях: *Мережа Мережа АЗК «WOG» дякуємо за благодійну пожертву 3 000 літрів дизельного пального для нашого медичного батальйону!* [Яна Зінкевич, 21 травня 2022]; *Особливо тішуся черговим визнанням нашого непублічного інструменту відрізання корупційних грошей від фінансової системи світу - <https://pep.org.ua/en/>* [Віталій Шабунін, 24 вересня 2021]. Благодійність загалом сприймається як ознака соціально відповідального бізнесу, тому адресна подяка виглядає також як заохочення підтримувати саме цю заправку. У другому прикладі автор непрямо рекламує напрацювання його команди, вказуючи на визнання цього інструменту іншими, очевидно більш авторитетними людьми із галузі. У

прикладях з емотивними фактивними предикатами можна також помітити легітимацію як функцію пресупозицій, зокрема у висловленнях *Мені дуже прикро, коли представники Дніпровської та Вінницької військово-цивільних адміністрацій (та інші) вимагають "відкату" у волонтерів за надання листів щодо пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану для захисників та захисниць держави* [Тарас Чмут, 23 березня 2022]; *Погано, що превентивно їх так і не застосували, і в РФ склалося враження, що ЄС і Група семи не налаштовані на серйозні дії* [Дмитро Кулеба, 27 квітня 2022]; *Але добре, що ці санкції таки були розроблені і їх блискавично дістали з шухляди одразу після початку агресії* [Дмитро Кулеба, 27 квітня 2022]. Оскільки Тарас Чмут — директор благодійного фонду «Повернись живим», а Дмитро Кулеба — міністр закордонних справ, їхня оцінка реалій сприймається як експертна, відповідно аудиторія може з легкістю перейняти саме їхнє ставлення до фактів.

На відміну від емотивних фактивних предикатів, фактивні предикати знання переважно пресупонують факти без додаткових оцінок, відповідно пресупозиції в цьому випадку не є інструментом маніпуляцій чи переконання. Фактивні предикати пам'яті навпаки більше зближуються з емотивними фактивними предикатами, адже переважно транслюють спогади про факти, а спогади індивідуальні для кожної людини. В таких реченнях можуть використовуватися оцінні лексичні елементи, відповідно — нав'язуватися певне ставлення до подій чи персоналій, наприклад: *Пам'ятаєте скандальні "Основи сім'ї", підручник, в якому було зібрано всі паскудні стереотипи про стосунки між статями, які можна було собі уявити?* [Остап Українець, 5 лютого 2022]; *Пам'ятаєте ту зашкварну забудову з армією тітушні (100+ спортсменів у масках), яка порушує всі будівельні норми і в рамках якої знищуються сторічні дуби?* [Аліна Михайлова, 9 листопада 2021]. Такі епітети як *скандальні, паскудні, зашкварну* утверджують саме негативне сприйняття фактів про які йдеться, а враховуючи, що тут фактивний предикат пам'яті вжитий у запитаннях, відчуття спільності таких переконань між автором та

аудиторією лише поглиблюється. Оцінні елементи є і у висловленнях з дієсловом нагадати: *Останній, нагадаю, є членом комісії з обрання голови САП і не дає Банковій сфальшувати/зірвати той конкурс* [Віталій Шабунін, 15 лютого 2022]; *Нагадаю, що на асфальтні закупівлі влада витрачає в ДЕСЯТЬ (10) разів більше ніж на військові* [Віталій Шабунін, 18 лютого 2022]; *Нагадаю, що суддя який розглядає цей позов - підозрюваний у справі НАБУ і САП по сумнозвісних плівках ОАСКУ* [Віталій Шабунін, 28 вересня 2021]; *Нагадаю президенту, як його вже раз підставили (зі справою Шеремета)* [Віталій Шабунін, 23 вересня 2021]; *До речі, нагадаю, що два роки тому та сама судова мафія вже зірвала першу судову реформу президента* [Віталій Шабунін, 14 вересня 2021], а саме *сфальшувати/зірвати*, супрасегментне виділення числівника в *ДЕСЯТЬ (10) разів, сумнозвісні, підставили, судова мафія*. Фактивний предикат пам'яті, вжитий у наказовому способі, підкреслює функцію легітимації: *Напишіть їм, зверніться до них і нагадайте, що ви маєте право знати, куди йдуть ваші гроші* [Сергій Притула, 7 лютого 2022], адже для аудиторії достатньо почути цей заклик саме від цієї людини, щоб діяти.

Переважна більшість прикладів із дієсловами зміни стану подає пресупоновану інформацію нейтрально, відповідно їхньою функцією є лише семантична конденсація, однак в деяких висловленнях є приклади легітимації, а саме наказовий спосіб: *...будь ласка, перестаньте в описах пам'ятника Булгакову й далі йменувати його «ВЛАСНИКОМ» дому на Андріївському, 13...* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022]; *Так ось, прочитаймо, нарешті, «Золотий гомін»* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022]; а також приклад іронії: *Бля а чого Пушкіна у Тернополі знесли?* [Антон Ходза, 9 квітня 2022], оскільки далі в дописі автор перераховує неправдиві факти щодо зв'язку Пушкіна з Тернополем, відповідно налаштовує читачів на те, що власне через те, що ніякого зв'язку Пушкіна з Тернополем насправді немає, те, що його знесли, не має викликати запитань.

Як і дієслова зміни стану, більшість ітеративів основною функцією мають компресію інформацію, і лише в деяких прикладах можна помітити і

інші функції пресупозицій. У висловленні *Влада знову проїбала, тому нас врятував народ* [Антон Швець, 27 травня 2022] є негативний оцінний елемент, який автор поширює на свою аудиторію, відповідно пресупозицію має маніпулятивну функцію. Висловлення *Розвінчали черговий укрофейк* [Антон Ходза, 21 квітня 2022] є іронічним підписом, адже автор так насміхається із російської риси не розуміти українських реалій та жартів. У висловленнях *Запостив черговий апдейт по судовій реформі в ТГ* [Віталій Шабунін, 17 вересня 2021], *А ми запускаємо ще один навчальний курс* [Павло Ковтонюк, 4 листопада 2021] та *Після п'ятирічної перерви на наші екрани повертається легендарне шоу «Україна має талант»!* [Сергій Притула, 23 жовтня 2021] можна простежити функцію легітимації, використаної для реклами або додаткового каналу зв'язку з автором (телеграм), або для продукту, який створює автор (навчальний курс, телевізійне шоу).

Підрядні речення часу здебільшого повідомляють інформацію нейтрально, але в деяких прикладах висловлень підкреслюють функцію легітимації, як-от: *Коли я був послом при Раді Європи у Страсбурзі, то декілька разів їздив до сусіднього Баден-Бадена в Німеччину* [Дмитро Кулеба, 22 березня 2022]; *Це практичні поради, якими сам користувався, коли літав в промзоні Авдіївки в 2016 році* [Масі Найєм, 31 березня 2022]; *Коли був мобілізований в 2015 році, то ми займались розвідкою в тому числі через соціальні мережі сепаратистів* [Масі Найєм, 21 березня 2022]; *На прохання читачів, відсилаю «до джерел», повторюючи свою «статтю, з якої все почалося» (с)...* [Оксана Забужко, 28 квітня 2022]; *Перекладаючи книжку про історію магії, мимоволі ловлю себе на думці, що нині деякі розхожі практики минулого повторюються як своєрідний фарс* [Остап Українець, 28 січня 2022]. У прикладах використання пресупозицій стверджує експертність авторів щодо порушеної теми. У висловленні *Матрос-курець після служби на крейсері Москва влаштувався на нафтобазу у Брянську* [Антон Ходза, 25 квітня 2022] основною функцією пресупозиції є іронія, адже вона відсилає до спільного фонду знань про знищення крейсера «Москва».

Пресупозиції, виражені підрядними означальними реченнями, можуть не лише подавати додаткову для контексту висловлення інформацію в сконденсованому вигляді, а й бути маніпулятивними, якщо в них використано оцінну лексику та непрямі звинувачення, наприклад: *І зробив це ТОЙ САМИЙ суддя ОАСКу (Огурцов), який виніс рішення щодо знесення конкурсу САП, обгрунтувавши це НЕІСНУЮЧОЮ нормою закону* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022] (у цьому висловленні також ужито супрасегментні характеристики, а саме великі літери для підкреслення важливої інформації); *Той самий менеджмент, який роздерибанив гроші на будівництві сховища ядерного палива у Чорнобилі* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022] (слово *роздерибанив*); *хто понесе відповідальність за призначення Міністром Тарана та НГШ Хомчака, які фактично на два роки зупинили розвиток ЗСУ?* [Тарас Чмут, 9 травня 2022] (фраза *зупинили розвиток*); *Уже декілька місяців триває епопея стосовно турнікетів, що закупляють волонтери і меценати по 70-100-200 грн, мотивуючи, що це краще ніж нічого* [Яна Зінкевич, 20 травня 2022] (слово *епопея*). Також підрядні означальні речення можуть бути використані для непрямой реклами, коли оцінна характеристика позитивна, як у висловленнях: *Учора Кабінет Міністрів України прийняв зміни до постанови «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану», які лобіювала команда Повернись живим* [Тарас Чмут, 27 березня 2022]; *Система NAZOVNI, яку ми презентували в грудні 2021 року, працює* [Дмитро Кулеба, 25 березня 2022]. У цих висловленнях йдеться про позитивні результати, досягнуті в тому числі і за допомогою авторів висловлень, які в такий спосіб хвалять себе. В. Маїза називає цю функцію self-praising.

У деяких порівняннях активізується маніпулятивна функція. Однак враховуючи експертність блогера щодо певної теми, найбільш імовірним є те, що аудиторія сприйме саме його оцінку подій як правильну: *А на Банковій до істерики бояться незалежних правоохоронців, а тому з конкурсом щодо НАБУ ганьбитимуть країну так само, як з САП* [Віталій Шабунін, 14 лютого 2022];

Сьогоднішнє рішення Кабміну ще більше незаконне ніж вчорашнє [Віталій Шабунін, 15 лютого 2022]; *Команда Зеленського починає аналогічне пекло в конкурсі на директора НАБУ* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]. Слова *ганьбитимуть, незаконне та пекло* мають виразно негативну оцінну семантику.

Як уже було зазначено, запитання налаштовують на близькість між автором та адресатом, а також встановлюють емоційний фон, тому коли вони вжиті з оцінною семантикою, їх можна вважати маніпулятивними, як-от: *Втомилися від ганьби довкола САП?* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022].

Числівники зазвичай виконують функцію стиснення інформації, тоді як деякі інші дієслова-маркери із семантикою докладення зусиль можуть містити оцінку самі по собі, як-от: *Російська наволоч з кожним днем посилює свої спроби прориву на нашому напрямку* [Олег Сенцов, 30 квітня 2022]; *Ми дотиснули відключення низки російських банків від SWIFT* [27 квітня 2022]; *Тобто під тиском медіа Шмигаль таки був змушений питання порушити* [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022].

Частки Т. Ніколаєва наводить як один із основних прикладів лінгвістичної демагогії, відповідно комунікативного впливу, часто маніпулятивного. Також частки можуть уживатися іронічно: *...якому пообіцяли, що вже 28 лютого він знову стане президентом України* [Антон Ходза, 15 квітня 2022]. Заперечна частка *не* у деяких прикладах допомагає пом'якшити висловлення, зробити їх не такими різкими, а отже — більш ввічливими: *Бо не всі ці гроші йдуть на армію* [Сергій Притула, 7 лютого 2022]; *Так, нехай ми не завжди сходимося у низці питань, які стосуються формування суспільного договору в Україні, але такі розмови для мене є безцінними і такими, що збагачують внутрішньо* [Сергій Притула, 3 лютого 2022]. У прикладах із часткою *і* та дієсловом *попереджали* оприявлено функцію легітимації: *Як ми і попереджали, Кабмін сьогодні продинамив формування конкурсної комісії з обрання директора НАБУ* [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022]; *Як ми і попереджали, ОП готує знесення конкурсу на директора НАБУ* [Віталій Шабунін, 9 лютого 2022], так само як і у випадку частки *і* та прислівника *ще*, а

також аксіологічної частки аж: *Але публічно ВИПРАВДОВУВАТИ фігуранта провадження - ще й провладного депутата?! Ще й ДО закриття справи!* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]; *Нижче розповім про делегованих міжнародниками експертів, які викликали аж таку істерику в Офісі президента* [Віталій Шабунін, 8 лютого 2022]. Оцінка цих фактів буде сприйнята аудиторією з урахування експертності автора.

Отже, в проаналізованому матеріалі пресупозиції окрім поширеної функції стиснення фонові інформації, можуть використовуватися також для маніпуляцій, реклами, непрямих звинувачень, для підвищення експресивності засобами іронії, для більш ввічливих формулювань, для створення діалогізму та ефекту близькості. Сприйняття суб'єктивних пресупозицій реципієнтами без додаткового осмислення пов'язане з явищем легітимації — люди схильні вірити експертам та тим, кого вважають лідерами думок.

Висновки до розділу 2

Аналіз зібраного матеріалу свідчить, що маркери пресупозицій можуть мати як морфологічне, так і синтаксичне вираження. Серед означених описів було виокремлено моделі прийменник + займенник, прикметник + іменник, займенник + іменник, а також просто займенник. Загалом означені описи пресупонують існування певних фактів, явищ, подій тощо. Фактивні предикати (емотивні, знання, пам'яті) пресупонують істинність залежної пропозиції з точки зору мовця. Емотивні фактивні предикати виражені особовими та безособовими дієсловами, прислівниками, прикметниками та іменниками як частинами складеного іменного присудка, фактивні предикати знання — дієсловами *знати, дізнатися*, складеними присудками *стало відомо*, а також стилістично розмовно-побутовими *в курсі* та *хз*, фактивні предикати пам'яті — дієсловами. Дієслова зміни стану пресупонують, що дія або не відбувалася раніше, або відбувалася дія, протилежна до вираженої асертивним компонентом, і виражені дієсловами. Ітеративи пресупонують, що дія, виражена асертивним

компонентом, повторювана, тобто траплялася і раніше. Найчастіше виражені прислівником *знову*, прикметником *черговий*, поєднанням прислівника *ще* та числівника *один* і дієсловами. Підрядні речення часу представлені власне підрядними часу, дієприслівниковими зворотами та поширеними обставинами та пресупонують істинність вираженої в них інформації. Підрядні означальні речення так само пресупонують істинність і окрім власне підрядних означальних виражені також дієприкметниками та дієприкметниковими зворотами. Порівняння пресупонують наявність ознак порівняння в обох об'єктів та виражені синтаксичними порівняльними конструкціями та прикметниками з порівняльною семантикою. Контрфактивні підрядні речення умови пресупонують протилежне до висловленого в підрядній частині, а запитання пресупонують існування того, про що йдеться. Числівники в складі сполучень пресупонують про існування більшої кількості об'єктів, ніж виражено асертивно. Деякі дієслова є маркерами пресупозицій завдяки імпліцитній частині свого значення. Частки можуть бути пов'язані з намаганням пом'якшити висловлення, з анафоричним та катафори-чним контекстом, пресупонувати нормальність або нетиповість певної ситуації чи явища, вводити додаткові ситуації та відображати прескриптивні переконання.

Було виявлено, що окрім звичної для пресупозицій функції вводити фонову інформацію, вони можуть мати і інші функції, зокрема семантичної компресії, ввічливості, небажання брати відповідальність за сказане, непрямого звинувачення, експресивну функцію, а також маніпулятивну функцію, пов'язану з вживанням оцінних лексичних елементів та подачі суб'єктивних вражень як пресупонованої інформації з метою нав'язати своє бачення. Успішність сприйняття пресупозитивного контенту пов'язана з функцією легітимації, яку виконують блогери, виступаючи в ролі експертів та прикладів для наслідування для своєї аудиторії.

ВИСНОВКИ

Було з'ясовано, що пресупозиції як прагмалінгвістична категорія широко використовуються у текстах української блогосфери, що зумовлено різноманітними комунікативними цілями мовців. У роботі було досліджено природу та основні характеристики пресупозицій, їхнє місце в прагматиці, розмежовано широке та вузьке розуміння цього поняття. Було виявлено, що прагматичний підхід до вивчення пресупозицій найбільш продуктивний з огляду на те, що дозволяє цілісно охопити їхні вияви та функції. Попри те, що пресупозиції тісно пов'язані з лінгвістичною структурою речення, їхнє відокремлене вивчення непродуктивне, оскільки не враховує прагматичні чинники, а саме контекст та інтенції мовця. Враховуючи тісний зв'язок прагмалінгвістики як наукової дисципліни із семантикою, з'ясовано, що вивчення прагмалінгвістичних явищ базовано на здобутках семантики, з акцентом на інтенції конкретних мовців з урахуванням у тому числі й екстралінгвальних чинників. Виявлено, що, попри тривалу історію дослідження явища пресупозицій, не сформовано чітких критеріїв для класифікації маркерів пресупозицій, оскільки вони охоплюють різні класи мовних явищ. У лінгвістичній традиції перевага надана семантичному критерію, а саме поясненню загального типу пресупозицій, маркованих певними мовними явищами, однак назви класів маркерів сформульовані радше з урахуванням формального критерію. З'ясовано, що в сучасній лінгвістичній науці класифікації пресупозицій за функціями не представлені цілісно, оскільки окремі науковці зосереджуються на конкретно вибраних для аналізу функціях.

У роботі було проаналізовано 197 одиниць висловлень, які містять пресупозиції, виокремлених методом суцільної вибірки із блогів 25 публічних особистостей у соціальній мережі «Фейсбук». Пояснено відповідність між типом маркерів та пресупозиціями, про які вони сигналізують. З'ясовано, що в українській мові маркерами пресупозицій можуть бути як морфологічні, так і синтаксичні явища та сформовано список із 14 маркерів: 1) означені описи; 2)

емотивні фактивні предикати; 3) фактивні предикати знання; 4) фактивні предикати пам'яті; 5) дієслова зміни стану; 6) ітеративи; 7) підрядні речення часу; 8) підрядні означальні речення; 9) порівняння; 10) контрфактивні підрядні речення умови; 11) запитання; 12) числівники; 13) дієслова; 14) частки. Виявлено, що найбільш частотними маркерами пресупозицій в українській блогосфері є фактивні предикати пам'яті (14%), емотивні фактивні предикати (13%) та підрядні означальні речення (11%) (див. Додаток 1). Найменш частотними є контрфактивні підрядні речення умови (1%), числівники (1%) та запитання (3%) (див. Додаток 1). Найбільш частотне використання саме фактивних предикатів пам'яті та емотивних фактивних предикатів пов'язане із особливостями блогів у соціальних мережах, які, окрім інформування та розваг, є майданчиком для рефлексій та суб'єктивного обміну враженнями.

З'ясовано, що основною функцією пресупозицій є імпліцитне представлення фонові інформації в сконденсованому вигляді (семантична компресія), яке протиставляється асертивному вираженню інформації. Інші функції, які можуть виконувати пресупозиції у висловленні, менш частотні в українській блогосфері та пов'язані з ввічливістю, небажанням брати відповідальність за сказане, непрямим звинуваченням, експресивною функцією, основним засобом вираження якої в аналізованому матеріалі є іронія, рекламою та створенням ефекту близькості. Виявлено, що блогери можуть використовувати пресупозиції із маніпулятивною функцією — подавати оцінку фактів, явищ, подій, персоналій імпліцитно, тим самим збільшуючи ймовірність прийняття аудиторією їхньої позиції беззаперечно. Маніпулятивна функція тісно пов'язано з легітимізувальною роллю блогерів, які виступають як експерти та приклади для наслідування. Це дозволяє їм формувати навколо себе віддану аудиторію, для якої вони є авторитетами.

З'ясовано, що пресупонована інформація сприймається як належне навіть коли покликається не на уже відомі факти зі спільного фонду знань, а й тоді, коли є новою, оскільки зазвичай не є темою розмови, вираженою асертивно. Дискусія щодо пресупонованої інформації може порушити максимуму

релевантності та призвести до комунікативних девіацій, тому може ігноруватися адресатом, коли цього не вимагає контекст, або засвоюватися зі слів мовця як належне, коли це необхідно.

Отже, пресупозиції як категорія прагмалінгвістики мають значний потенціал для використання в блогосфері, адже допомагають досягати різноманітні комунікативні цілі, щоб розвивати блоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. АНАЛОГІЧНИЙ — Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/analoghichnyj> (дата звернення: 05.07.2022).
2. Артеменко Ю. Дієслівні індикатори імплікатур в англomовному дискурсі: структурно-семантичний та лінгвопрагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04. Харків, 2015. 21 с.
3. Арутюнова Н., Падучева Е. Истоки, проблемы и категории прагматики. *Новое в зарубежной лингвистике*. 1985. Вып. XVI. С. 3–42.
4. Бацевич Ф. Імпліцитна інформація у висловленнях і дискурсивні слова (на матеріалі часток української мови). *Мовознавство*. 2012. №5. С. 3–12.
5. Бацевич Ф. Вступ до лінгвістичної прагматики : Підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2011. 304 с.
6. Безугла Л. До питання розмежування прагматики, стилістики та прагмастилістики. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. № 1102, Вип. 77. С. 6–10.
7. Безугла Л. Лінгвістична прагматика та дискурсивний аналіз. *Studia philologica*. 2012. Вип. 1. С. 95–100.
8. Блакар Р. Язык как инструмент социальной власти. *Язык и моделирование социального взаимодействия*. Москва, 1987. С. 88–126.
9. Грайс Г. Логика и речевое общение. *Новое в зарубежной лингвистике*. 1985. Вып. XVI. С. 217–237.
10. Гуляк Т. Пресупозиція як категорія макропрагматики. «Південний архів» (філологічні науки). Вип. LXXXI. С. 65–69.
11. ДЯКУВАТИ — Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/djakuvaty> (дата звернення: 05.07.2022).
12. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. X, 920 с.

13. ЗНОСИТИ — Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/znosyty> (дата звернення: 05.07.2022).
14. З'ЯВЛЯТИСЯ — Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/z.javljatysja> (дата звернення: 05.07.2022).
15. Кифер Ф. О роли прагматики в лингвистическом описании. *Новое в зарубежной лингвистике*. 1985. Вып. XVI. С. 333–348.
16. Компанцева Л. Соціальні мережі в когнітивно-прагматичному вимірі. *Мовознавство*. 2017. №3. С. 62–75.
17. Конрад Р. Вопросительные предложения как косвенные речевые акты. *Новое в зарубежной лингвистике*. 1985. Вып. XVI. С. 349–383.
18. Кравченко Н. Современный дискурс и дискурс-анализ : Краткая терминологическая энциклопедия. URL: <http://discourse.com.ua/data/uploads/books/sovremennyj-diskurs-i-diskurs-analiz-m-enciklopedija.pdf> (дата звернення: 05.07.2022).
19. Кулеба Д. Війна за реальність: як перемагати у світі фейків, правд і спільнот. Вид. 3-тє, оновл. Київ : Книголав, 2022. 384 с.
20. КУРС — Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/kurs> (дата звернення: 05.07.2022).
21. Маслюк М. Розмежування основних понять категорії імпліцитності. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. 2015. Вип. 138. С. 205–208.
22. Мірошніченко І. Прагматичні особливості стилістичних фігур у стислих текстах українського мас-медійного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13. Т. 1. С. 83–87.
23. Мірошніченко І. Пресупозиції та імплікатури як засоби стиснення тексту в українському мас-медійному дискурсі. *Вісник*

- Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». 2015. № 11. Вип. 21 (2). С. 85–89.*
24. Мудрак Я. Емотивні фактивні предикати в семантичній структурі висловлювання. *Лінгвістичні студії*. 2010. Вип. 21. С. 84–87.
 25. Мудрак Я. Семантика речень із фактивними предикатами знання. *Studia Linguistica*. 2010. Вип. 4. С. 160–166.
 26. Мудрак Я. Семантико-синтаксичні моделі речень з фактивними предикатами пам'яті. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. 2010. Вип. 13. С. 498–504.
 27. Николаева Т. Лингвистика. Избранное. Москва : Языки славянской культуры, 2013. 624 с.
 28. Остапчук Я. Модальність речень з фактивними предикатами. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2019. №6. С. 163–167.
 29. Остапчук Я. Фактивність як категорія когнітивної лінгвістики. *Етнос і культура*. 2011–2012. №8–9. С. 160–167.
 30. Пирогова Ю. Имплицитная информация как средство коммуникативного воздействия и манипулирования. *Ae Lib : Електронна бібліотека світової літератури : Оригінали та переклади*. URL: https://ae-lib.org.ua/texts/pirogoва__information__ru.htm (дата звернення: 05.07.2022).
 31. ПРОЧИТУВАТИ — Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/prochytuvaty> (дата звернення: 05.07.2022).
 32. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : Підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
 33. Слободян М. Частка як елемент формування пресупозиції в тексті. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2018. Вип. 6. С. 167–172.

34. Сусов І. Лингвистическая прагматика : Монографія. Вінниця : Нова Книга, 2009. 272 с.
35. УПІЗНАВАТИ — Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/upiznavaty> (дата звернення: 05.07.2022).
36. Фе Х. Семантика высказывания. *Новое в зарубежной лингвистике*. 1985. Вып. XVI. С. 399–405.
37. Чадюк М. Засоби втілення імпліцитної інформації в новинних заголовках. *Наукові записки НаУКМА. Мовознавство*. 2019. Т. 2. С. 36–43.
38. Чадюк М. Типи дієслів-маркерів пресупозицій. *Лінгвістичні студії*. 2021. Вип. 41. С. 113–122.
39. Юденко О. Імплікатура і пресупозиція: до проблеми розмежування і взаємодії. *Філософія мови та нові тенденції в перекладознавстві й лінгвістиці* : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 28-29 березня 2019 р. Київ, 2019. С. 319–323.
40. Beaver D., Geurts B. Presupposition. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* / ed. by Zalta E. Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2014. P. 1–68.
41. Beaver D., Zeevat H. Accommodation. Kluwer Academic Publishers, 2006. P. 1–42.
42. Degen J., Tanenhaus M. Constraint-based Pragmatic Processing. *The Oxford Handbook of Experimental Semantics and Pragmatics* / ed. by Cummings C. Katsos N. Oxford University Press, 2019. P. 21–38.
43. Dijk T. van. Discourse and Knowledge. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis* / ed. by Gee J., Handford M. Routledge, 2012. P. 587–603.
44. Huang Y. Pragmatics. Oxford textbooks in linguistics. Oxford University Press, 2014. 464 p.

45. Karttunen L. Presupposition. What went wrong? Proceedings of the 26th Semantics and Linguistic Theory Conference held at the University of Texas at Austin May 12-15, 2016. P. 705–731.
46. Leeuwen T. van. Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis. Oxford University Press, 2008. 185 p.
47. Leusen N. van. The Accommodation Potential of Implicative Verbs. Amsterdam Colloquium, 2011. 10 p.
48. Levinson S. Pragmatics. Cambridge University Press, 1983.
49. Masia V. The Manipulative Disguise of Truth: Tricks and threats of implicit communication. John Benjamins Publishing Company, 2021. 242 p.
50. Schwarz F. Presuppositions, Projection, and Accommodation. *The Oxford Handbook of Experimental Semantics and Pragmatics* / ed. by Cummings C. Katsos N. Oxford University Press, 2019. P. 83–113.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

51. Асеев С. Facebook. URL:
<https://www.facebook.com/people/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2-%D0%90%D1%81%D0%B5%D0%B5%D0%B2/100045812423185/> (дата звернення 05.07.2022).
52. Бльостка К. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/people/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D1%8F-%D0%91%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0/100044737401456/> (дата звернення 05.07.2022).
53. Жадан С. Facebook. URL: <https://uk-ua.facebook.com/serhiy.zhadan> (дата звернення 05.07.2022).
54. Зінкевич Я. Facebook. URL: <https://uk-ua.facebook.com/yana.hospitallers> (дата звернення 05.07.2022).

55. Ковтонюк П. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/pavlo.kovtonyuk> (дата звернення 05.07.2022).
56. Притула С. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/serhiyprytula> (дата звернення 05.07.2022).
57. Українець О. Facebook. URL: <https://uk-ua.facebook.com/people/%D0%9E%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BF-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C/100001515094776/> (дата звернення 05.07.2022).
58. Ходза А. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/anton.ohaiogodzaimas> (дата звернення 05.07.2022).
59. Чмут Т. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/TarChmut> (дата звернення 05.07.2022).
60. Деунєга V. Facebook. URL: <https://uk-ua.facebook.com/deynega> (дата звернення 05.07.2022).
61. Дукуј Е. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/evgen.dykuj> (дата звернення 05.07.2022).
62. Карпа І. Facebook. URL: <https://uk-ua.facebook.com/IrenaKarpa> (дата звернення 05.07.2022).
63. Kazanzhy Z. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/zoyakazanzhy> (дата звернення 05.07.2022).
64. Kuleba D. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/dmytro.kuleba> (дата звернення 05.07.2022).
65. Mykhailova A. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/MAlina.Mykhailova> (дата звернення 05.07.2022).
66. Наууєт М. Facebook. URL: <https://uk-ua.facebook.com/MasiNauuєt> (дата звернення 05.07.2022).

67. Ostaltsev L. Facebook. URL: <https://uk-ua.facebook.com/diliriya> (дата звернення 05.07.2022).
68. Sentsov O. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/oleg.sentsov> (дата звернення 05.07.2022).
69. Shabunin V. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/vitaliy.shabunin> (дата звернення 05.07.2022).
70. Shvets A. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/anton.an.shvets> (дата звернення 05.07.2022).
71. Sinicyn R. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/romabra> (дата звернення 05.07.2022).
72. Sternenko Facebook. URL: <https://www.facebook.com/sssternenko> (дата звернення 05.07.2022).
73. Tkach M. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/mixailotkach> (дата звернення 05.07.2022).
74. Yermolenko V. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/volodymyr.yermolenko> (дата звернення 05.07.2022).
75. Zabuzhko O. Facebook. URL: <https://uk-ua.facebook.com/oksana.zabuzhko> (дата звернення 05.07.2022).

ДОДАТОК 1

Малюнок 1.

